

Vaiheittainen sukupolvenvaihdos

Yhteisrittäjyyden aika

Kirsi Kämäräinen

Opinnäytetyö

Koulutusala Luonnonvara- ja ympäristöala	
Koulutusohjelma Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Kirsi Kämäräinen	
Työn nimi Vaiheittainen sukupolvenvaihdos – Yhteisyrittäjyyden aika	
Päiväys	27.5.2014
Sivumäärä/Liitteet	57/2
Ohjaajat Pirjo Suhonen ja Hannu Viitala	
Toimeksiantaja Aktiivinen SPV-tila-hanke, Sirpa Lintunen ja Kalevi Paldanius	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Sukupolvenvaihdos on monelle tilalle ajankohtainen nyt tai tulevaisuudessa. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle tarvitsemme jatkajia maataloille. Näin ei ole kuitenkaan tapahtunut. Ongelmana on liian vähän sukupolvenvaihdoksia. Suomen talouden kannalta maatilojen pitäisi jatkua ammattimaisesti ja valmistella jatkuvuus aikanaan. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen vaiheita ja mitkä asiat korostuivat missäkin vaiheessa. Tutkimuskysymyksenä oli, millaisia vaiheita sukupolvenvaihdoksessa on ja miten yhteisyrittäjyyteen voi valmistautua.</p> <p>Sukupolvenvaihdos tarkoittaa koko tilan omistuksen ja hallinnan siirtoa. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos tarkoittaa osittain siirtyvää omistuksen ja hallinnan siirtoa. Yleensä siihen on kaksi vaihetta, joissa ensimmäisessä tilakaupassa omistus tehdään osaan tilasta ja toisessa kaupassa tilan loppuosa siirtyy jatkajille.</p> <p>Tutkimustuloksissa selvisi yhteisyrittäjyyteen valmistautumisen edellytykset: millä ehdoin sukupolvenvaihdoksen voi tehdä vaiheittain, kauppahinnan määrittäminen, neuvojan rooli ja yllättävät tilanteet. Muita tärkeitä tutkimustuloksia olivat millaisia olivat osakkaiden vastuut ja päätösten tekemiset, miten rahan käyttö oli järjestetty, ihmissuhteiden merkitykset ja vaiheittain tehdyn sukupolvenvaihdoksen hyödyt. Yhtenä tuloksista on tietokortti. Tietokortti on julkaistu Internet sivustolla: http://spv.savonia.fi/index.php/tietopankki/tietokortit</p> <p>Vaiheittainen sukupolvenvaihdos mahdollistaa monen hyvän asian, kuten tilan omistuksen ja hallinnan siirron omistajan elinaikana, hiljaisen tiedon siirtymisen ja verotukselliset hyödyt. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa työ ja vastuu jakautuvat useammalle, jolloin tätä voidaan pitää tärkeänä asiana kaikkien osakkaiden kannalta. Erityisesti tällaisesta on hyötyä, jos tilalla on suunnitelmissa laajentaa toimintaa ja jatkajat ovat valmiita tulemaan mukaan.</p>	
Avainsanat Sukupolvenvaihdos, maatalous	

Field of Study Natural Resources and the Environment			
Degree Programme Degree Program in Agriculture and Rural Development			
Author(s) Kirsi Kämäräinen			
Title of Thesis Gradual generational change – Time of common enterprise			
Date	27.5.2014	Pages/Appendices	57/2
Supervisor(s) Pirjo Suhonen and Hannu Viitala			
Client Organisation /Partners Aktiivinen SPV-tila hanke, Sirpa Lintunen and Kalevi Paldanius			
<p>Abstract</p> <p>Generational change is a pressing subject for many a farm at present or in the future. While the baby boomers retire, we need successors to farmers. Still, this has not happened. The number of generational changes is too low, which is the problem. To benefit Finnish economy, farms should continue to be run professionally and prepare for their continuity in advance. The aim of this thesis was to determine the stages of the gradual generational change and what issues were emphasized at each stage. The research question was what kind of steps there are in generational change and how one can prepare for joint entrepreneurship.</p> <p>Generational change refers to the transfer of the ownership and management of the farm. A gradual generational change means that the ownership and management are transferred in stages. Generally, this happens in two phases of which the first stage of the trade deals with granting part of the farms ownership while the second turns over the rest of state of the property to the next generation.</p> <p>The research results showed joint entrepreneurial preparation conditions: under what conditions the generational change could be made in stages, determination of the purchase price, the role of the advisor and unexpected circumstances. Other important findings were what the shareholders' responsibilities were and how their decisions were made, how the use of money was arranged, the significance of relationships and the benefits of generational change in stages. One of the results is data card. The sheet has been published online at: http://spv.savonia.fi/index.php/tietopankki/tietokortit</p> <p>Gradual generational change generates many benefits such the fact that the transfer of ownership and management takes place during the original owner's lifetime, the transference of tacit knowledge and tax benefits. In gradual generational change, work and responsibility are shared between a number of people what can also considered an important matter for all shareholders. This is particularly beneficial if the farm is planning on expanding its operations and the successors are willing to participate.</p>			
Keywords Succession, agriculture			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	SUKUPOLVENVAIHDOS	10
	2.1 Perheyritys	10
	2.2 Yritysten toimintamuodot.....	11
	2.3 Luovutustapa.....	13
	2.4 Kauppahinnan määrittäminen	14
	2.5 Tuloverotus, lahjaverohuojennus ja ennakkoratkaisuhakemus.....	17
3	VAIHEITTAINEN SUKUPOLVENVAIHDOS	19
	3.1 Ensimmäinen vaihe - Maatalousyhtymä eli verotusyhtymä	19
	3.2 Yhdessä yrittäminen.....	21
	3.2.1 Päätökset, vastuut ja tuloksen jakaminen	22
	3.2.2 Edunvalvontavaltuutus.....	24
	3.2.3 Testamentti.....	24
	3.3 Nuoren viljelijän aloitustuki	25
	3.4 Maataloustuet.....	27
	3.5 Toinen vaihe – maatalousyhtymän purkaminen	27
	3.6 Luopumistuki	28
	3.7 Tilakaupan jälkeen	29
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
	4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmä	31
	4.2 Teemahaastattelujen toteutus ja tutkimustulosten käsittely	32
	4.3 Tutkimuksen luotettavuus ja laatu	34
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
	5.1 Tausta	37
	5.2 Suunnittelu ja yhteisyrittäjyyteen valmistautuminen	37
	5.2.1 Millä ehdoin sukupolvenvaihdoksen voi tehdä vaiheittain?	40
	5.2.2 Neuvojan rooli.....	41
	5.2.3 Kauppahinta.....	42
	5.2.4 Elämä on yllätyksiä täynnä, kaikkea ei voi suunnitella	43
	5.3 Osakkaiden vastuut ja päätösten tekeminen.....	43
	5.4 Rahan käyttö.....	44
	5.5 Osakkaiden väliset ihmissuhteet	45
	5.6 Vaiheittain tehdyn sukupolvenvaihdoksen hyödyt.....	45

5.7 Tietokortti.....	46
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
7 PÄÄTÄNTÖ	50
LÄHTEET	52
LIITTEET	
Liite 1 Teemahaastattelukysymykset	
Liite 2 Tietokortti luonnos	

1 JOHDANTO

Omistuksen vaihtuminen on ainutkertainen tapahtuma maatilalla ja jokaisen maatalousyrittäjän ja yrittäjäksi ryhtyjän elämässä. Sukupolvenvaihdoksessa omistajuus siirtyy omistajan elinaikana omalle lapselle tai muulle lähiomaiselle. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos on yksi ratkaisu sukupolvenvaihdokseen, jos luopujat eivät ole luopumistuki- tai eläkeiässä. Jatkajan kannalta pienen kuin suurenkin tilan omistajavaihdos tuo tullessaan suuren määrän vastuuta ja työtä. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos mahdollistaa vastuun ja työn jakamisen. Se tarkoittaa, että maatilayrityksen tilakauppa tehdään kahdessa tai useammassa osassa. Yleensä tällaisessa tapauksessa se tehdään vain kahdessa osassa.

Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä MTK:n hankkeen, Aktiivinen SPV-tila kanssa. Hanke pyrkii edistämään maatalojen omistajanvaihdoksia. Hankkeen vastuullisina toteuttajina ovat MTK-Pohjois-Savo ja Savonia-ammattikorkeakoulu. Hankkeen yhteistyökumppaneina ovat mm. alueen maatilat, Pohjois-Savon kunnat, alueen muut oppilaitokset, ProAgria Pohjois-Savo ja ELY-keskus. Hankkeen tarkoitus on edistää maatalouden jatkuvuutta ja turvata alueen jalostuslaitoksille raaka-aineiden saanti. Aktiivinen SPV-tila hanke toimii vuoden 2014 loppuun saakka. (Aktiivinen SPV-tila 2012.)

Aktiivinen SPV-tila hanke on saanut viljelijöiltä pyynnön yleisöystävällisemmästä materiaalista, josta olisi helposti löydettävissä tietoa vaiheittaisesta sukupolvenvaihdoksesta. Omistajanvaihdoksia suunnittelevat haluavat helposti löytää tietoa ydinasioista ja vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen hyödyistä ja haitoista. Maatalojen omistajanvaihdokset ovat vähentyneet vuosi vuodelta ja niinpä maatalouden omistajanvaihdokset pitäisi saada kasvamaan tai ainakin omistajanvaihdosten määrä pysymään ennallaan. On myös muita tapoja maatalon omistajanvaihdoksiin perinteisen kerralla tehtävän tilakaupan rinnalle.

Opinnäytetyössä selvitetään, mitä vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa tulee ottaa huomioon ja miten yhteisyrittäjyyteen voi valmistautua. Opinnäytetyön tiedonkeruu menetelmänä käytetään teemahaastatteluja. Tässä työssä selvitetään kirjallisuuden ja menetelmän tulosten perusteella: miten vaiheittaiseen sukupolvenvaihdokseen maatilalla voi valmistautua ja mitä vaiheita se sisältää. Opinnäytetyössä kuvataan millainen vaiheittainen sukupolvenvaihdos on alkuvaiheessa (perustaminen), keskivaiheessa (maatalousyhtymä) ja loppuvaiheessa (purkaminen). Tässä työssä käyte-

tään myös tekijän omia kokemuksia sukupolvenvaihdoksesta. Tämän työn yhtenä tuloksena tuotetaan sähköinen tietokortti vaiheittaista sukupolvenvaihdosta suunnitteleville.

TAULUKKO 1. Maatalousyhtymät Suomessa (Matilda 2013)

Vuosi	Tiloja kpl	Peltoa ha/tila
2008	4 414	45,02
2009	4 335	46,34
2010	4 304	47,54
2011	4 283	48,80
2012	4 371	49,56

Maatilojen juridisen muodon tarkastelussa maatalousyhtymä on toiseksi yleisin toimintamuoto, heti yksityisen henkilön jälkeen. Kolmantena ovat perikunnat ja neljäntenä yleisimpänä ovat osakeyhtiöt. Näiden jälkeen on vielä muut yhtiöt ja muut toimintamuodot. Yllä olevassa taulukossa (taulukko 1) nähdään maatalousyhtymien määrä vuosien 2008-2012 välillä. Tilojen lukumäärä yhtymissä on vähentynyt vuosien 2008-2011 välillä 20-80 kpl/vuosi. Vuonna 2012 maatalousyhtymien määrässä on nousua ylöspäin verrattuna edelliseen vuoteen. Maatalousyhtymien peltopinta-ala on noussut viimeisen viiden vuoden aikana 4,5 ha. (Matilda 2013.)

Yrittäjyyttä seuraa lukuisa määrä määräyksiä viranomaisilta, lakeja valtion taholta, säädöksiä ja verovelvollisuuksia. Näihin ei tässä opinnäytetyössä syvällisemmin paneuduta, koska se olisi toisen opinnäytetyön paikka. Tässä työssä pidättäydytään käytännöllisemmissä asioissa. Verotusta on käsitelty olennaisimmilta osilta ja silloin, kun se asia yhteyteen on sopiva ja tärkeä. Tässä työstä on rajattu pois maatalousyhtymän verosuunnittelu.

Tämän työn viitekehys koostuu sukupolvenvaihdoksen perusasioista, joita ovat perheyritys, yritysten toimintamuodot, luovutustapa, kauppahinnan määrittäminen ja lahjaverohuojennus. Seuraava kappale käsittelee vaiheittaista sukupolvenvaihdosta. Tässä kappaleessa perehdytään maatalousyhtymään, yhdessä yrittämiseen, nuoren viljelijän aloitustukeen sekä maatalous- ja luopumistukiin, tilakaupan toiseen vaiheeseen ja tilakaupan jälkeen hoidettaviin asioihin. Viitekehysten jälkeen kerrotaan tutkimuksen toteutuksesta ja tuloksista. Lopuksi on työn johtopäätökset ja päätäntö.

2 SUKUPOLVENVAIHDOS

Sukupolvenvaihdos on pitkä suunnittelu prosessi. Sukupolvenvaihdosta saatetaan alkaa suunnittelemaan jo jatkajan varhaisnuoruudessa. Suunnittelulla taataan jatkajalle hyvät lähtökohdat tilanpidon aloittamiseen. Tuona aikana jatkaja ehtii valmistautua henkisesti ottamaan vastuun tilasta ja luopujat ehtivät valmistautua uuteen elämän vaiheeseen.

Sukupolvenvaihdoksessa tulisi saada perhe, omistus ja liiketoiminta harmonisesti suunniteltua. Sukupolvenvaihdoksessa tavoitteiltaan tulisi saada tasapainoon:

1. tehokas ja oikeudenmukainen varallisuuden siirto
2. liiketoiminnan hallinnan siirto niin, ettei toiminta vaarannu
3. sopu perheenjäsenten välisissä suhteissa

Näissä tavoitteissa korostuu keskustelun ja avoimuuden tarve kaikkien perheen jäsenten kesken. (Koiranen 2000, 55–56.)

Sukupolvenvaihdoksessa tilan omistus ja hallinta siirtyy luopujilta jatkajille. Luopujat kypsyttävät ajan kanssa ajatuksen luopua tilanpidosta ja jatkaja valmistautuu henkisesti ottamaan vastuun. Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu käynnistää keskustelun asioiden järjestelyistä: milloin tilakaupat tehdään, miten luopujien toimeentulo turvataan, millä hinnalla tilakauppa tehdään, miten luopujien ja jatkajien asuminen järjestellään, miten jatkajien rahoitus järjestyy, millaiset ovat veroseuraamukset. (Suunnittelu 2013.)

Tilakaupassa maatila tai sen osa voidaan myydä joko sen käyvällä hinnalla tai lahjan luontoisella kaupalla omille perillisille tai heidän läheisilleen tai kokonaan ulkopuoliselle. Jos perheestä ei löydy kyvyiltään sopivaa tai yrittäjäksi haluavaa jatkajaa on vaihtoehto myydä yritys vieraalle. Tilan myyminen kokonaan ulkopuolisille, on Suomessa hyvin harvinaista. Maatilan myymiseen liittyy paljon tunteita, jotka ohjaavat valintoja. (Siikarla 2001, 26.)

2.1 Perheyritys

Maatalousyrittäjä on Suomessa vielä yleisesti perheyrittäjä. Vanha monen sukupolven suurperhe on menneisyyttä. Ydinperhe on vallitseva muoto Suomessa. Vanhemmat huolehtivat lapsistaan pääsääntöisesti ilman isovanhempia tai laajemman perheyhteisön tukea. Tyypillisesti perheen elämänkaaren vaiheita ovat perheen muodostaminen, vanhemmuuteen kasvaminen, lasten kasvattaminen, lasten ohjaaminen kou-

luässä, murrosikäisten kasvatusta, nuorten maailmalle lähtö, keski-ikäinen ja ikääntyvä perhe. Loppuään vaiheissa aikaa jää pariskunnalle itselleen ja jälkikasvun huolenpitoon. Perheyhtyksessä joutuu sovittamaan yhteen yrityksen ja perheen elämäntaaria. Ikääntyminen on normaalia kaikissa vaiheissa. Ikääntyminen aiheuttaa tarvetta muutoksiin ja luopumiseen. Luopumisesta aiheutuu usein haikeutta ja toisille surua. Toiset saattavat kieltää muutoksen ja luopumisen tarpeen viimeiseen saakka, kunnes muuri rapistuu. (Koiranen 2000, 52–54.)

Perheyhtysten toistuva virhe on toisinaan, että liikeideat eivät uusiudu riittävän ajoissa, jolloin toiminnan voimakas eheytystarve ja sukupolvenvaihdos sattuvat samalle ajalle. Tätä ennen luopujat ovat saattaneet laiminlyödä kehittämistarpeet. Näin tilalle patoutuu suuri investointitarve. Jos nämä kehittämispaineet kohdistuvat sukupolvenvaihdoksen yhteyteen, siirtyy jatkajan rahoitukselle suuria paineita: kauppahinta, kehitysinvestoinnit ja korvausinvestoinnit. (Koiranen 2000, 50.)

2.2 Yritysten toimintamuodot

Juridisen muodon muutoksessa eli oikeushenkilön tai yksityishenkilön muuttuessa toimintamuodosta toiseen tulee maksettavaksi varainsiirtovero. Varainsiirtovero tulee maksettavaksi, jos varoja siirretään yritysmuodosta toiseen. Asia koskee yhtiöitä. (Yrityksen sukupolvenvaihdos 2013.)

Oikeussubjekti on henkilö, jolle voi kuulua oikeuksia tai velvollisuuksia. Kaikki ihmiset ovat oikeussubjekteja eli oikeuskelpoisia. Luonnollisen henkilön oikeuskelpoisuus alkaa syntymästä ja jatkuu kuolemaan saakka. Oikeuskelpoisille henkilöille kuuluvat lakien määrittelemät oikeudet ja velvollisuudet. Oikeustoimikelpoisia eivät ole vajaanvaltaiset eli alle 18-vuotiaat tai holhouksen alaisina olevat. (Helsingin yliopiston avoin yliopisto.)

Luonnollisten henkilöiden lisäksi oikeuskelpoisia ovat **oikeushenkilöt**. Laki tai tapa tunnustaa yhteisöille tai omaisuusmassoille oikeussubjektin ominaisuuden. Omaisuusmassalla tarkoitetaan perustajan asettamaa erillistä varallisuutta eli omaisuusmassaa, jota hoitaa erillinen hallinto. Tämä hallinto on määrätty toteuttamaan perustajan määrittämää tarkoitusta. Tästä esimerkkinä ovat yhdistys, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta ja säätiö. Näissä toimintamuodoissa on oikeushenkilö, joka on oikeustoimikelpoinen, mutta ne toimivat niitä edustavien henkilöiden välityksellä. (Helsingin yliopiston avoin yliopisto.)

Yksityinen elinkeinonharjoittaja on ammatin- tai liikkeenharjoittaja, joka harjoittaa itsenäisesti yritystoimintaa, siihen ei liity yhtiömuotoa. Yrittäjä tekee päätökset itse. Yrityksen varat ja velat ovat kirjanpidollisesti pidettävä erillään yksityistalouden varoista ja veloista. Yksityinen elinkeinonharjoittaja vastaa yrityksen taloudesta ja veloista koko henkilökohtaisella omaisuudellaan. Yrityksen nimeksi muodostuu toiminiemi. (Österman 2007,11-12.)

Maatalousyhtymä on kahden tai useamman luonnollisen henkilön yhteenliittymä. Maatalousyhtymä on yhtä kuin verotusyhtymä. Verottaja perustaa maatalousyhtymän osakkaille verotuskäytännön, joka on nimeltään verotusyhtymä. Yhtymä ei ole itsenäinen oikeushenkilö eikä verovelvollinen eli se ei omista eikä vastaa mistään. Yhtymässä olevat osakkaat omalla omaisuudellaan osallistuvat yhtymän toimintaan. Yhtymän tarkoitus on kiinteistön käyttö, viljely tai vuokraus. Yhtymän tulo jaetaan osakkaille ja se verotetaan osakkaiden tulona. Verotettava tulo määräytyy yhtymäosuuden mukaan, joka on ennalta määritelty yhtymän omaisuudesta. (Syventävät vero-ohjeet 2013.)

Avoin yhtiö on kahden tai useamman yhtiömiehen yritys, jossa kaikki yhtiömiehet ovat vastuunalaisia ja yhdenvertaisia päätöksenteossa. Jokainen yhtiömies on oikeutettu päättämään itsenäisesti yhtiön asioista, tämän takia tässä yhtiömuodossa on yhtiömiesten keskuudessa vallittava täysi luottamus. Yhtiömiehet vastaavat omaisuudellaan myös muiden yhtiömiesten tekemistä yhtiöön liittyvistä sitoumuksista. Kirjallisessa yhtiösopimuksessa voidaan sopia yhtiömiesten oikeuksista ja velvotteista. (Österman 2007, 12-13.)

Kommandiittiyhtiö on kahden tai useamman yhtiömiehen yritys. Kommandiittiyhtiössä on oltava yksi vastuunalainen yhtiömies ja yksi äänetön yhtiömies. Vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat koko omaisuudellaan muiden vastuunalaisten yhtiömiesten yhtiöön liittyvistä sitoumuksista. Vastuunalaiset yhtiömiehet sijoittavat pääomaa yhtiöön. Äänetön yhtiömies sijoittaa yhtiöön pääomaa ja hänelle maksetaan mahdollista voittoa yhtiöstä. Äänetön yhtiömies on yhtiön ”ulkopuolinen” rahoittaja, hänellä ei ole oikeutta puuttua yhtiön päätöksentekoon. (Österman 2007, 13-14.)

Osakeyhtiö on yhden tai useamman henkilön yritys. Yksityisen osakeyhtiön osakepääoma pitää olla vähintään 2 500 euroa ja julkisen osakeyhtiön 80 000 euroa. Osakkeenomistajat vastaavat yhtiön velvoitteista sijoittamallaan pääomalla. Yhtiön toiminnan hoitavat yhtiöön erikseen valittavat toimielimet: hallitus, toimitusjohtaja ja hallintoneuvosto. Päätösten teko on kolmella tasolla. Ylin päätösvalta on yhtiökoko-

uksella, jossa päätökset tehdään osakkeiden omistussuhteiden mukaan. Yhtiökokouksen valitsema hallitus vastaa yhtiön toiminnasta ja hallinnosta. Hallitus valitsee toimitusjohtajan, joka vastaa yhtiön käytännön tehtävistä. (Österman 2007, 15-17.)

Osuuskunta on jäsentensä omistama yhteisyritys, jossa jäsenet käyttävät osuuskunnan palveluja. Osuuskunnan tavoitteena on mahdollistaa jäsenten yritystoiminta ja sitä kautta tuottaa jäsenille voittoa. Osuuskunnan voi perustaa vähintään kolme perustajaa, jotka allekirjoittavat perustamiskirjan. Osuuskunnassa voi olla kuinka monta jäsentä tahansa, jossa jokaisella on yksi ääni. Osuuspääomaa ei ole määrätty, vaan jokainen käyttää osuuskunnan palveluja ja maksaa osuusmaksun. (Österman 2007, 17.)

2.3 Luovutustapa

Tilan luovutustapoja on monia. Tila voi siirtyä jatkajalle käyvällä hinnalla, lahjanluonteisella kaupalla, lahjana tai vuokraamalla. Lahjanluonteisia kauppia on kahdenlaisia, kauppahinta on vähintään 50 tai 75 % käyvästä arvosta. Lahjana tehtävässä kaupassa tila siirtyy vastikkeettomasti jatkajalle. (Suunnittelu 2013, Immonen&Lindgren, 2006, 15-20.)

Kauppa käyvällä hinnalla eli yli 75 % verottajan käyvästä arvosta tarkoittaa, että lahjaveroa ei tule maksettavaksi. Tällä kauppahinnalla luopijat saavat korvauksen elämäntyöstään ja mahdollisuuden hankkia asunnon. Tässä tapauksessa korkotukilainan saa täysimääräisenä, maksimi 150 000 euroa. Korkotukilainaan kohdistuva korkotuen riittävyys voi olla epävarmaa, silloin, jos korot nousevat korkealle. Kun kauppahinta nostetaan käypään arvoon, on jatkajan mahdollisuudet tilan kehittämiseen heikommat. Voi olla, että uutta rahoitusta investointeihin ei ole mahdollista saada, jos koko omaisuus on jo kiinnitetty tilakaupan lainojen vakuudeksi. (Maatilan sukupolvenvaihdos- koulutus 2013.)

Lahjanluonteinen kauppa on 1-75 % verottajan käyvästä arvosta. Lahjanluontoinen kauppa on yleisin tapa tehdä sukupolvenvaihdos ja se on kohtuullinen ratkaisu erityisesti jatkajan näkökulmasta. Jos kauppahinnan vastike on yli 50 % käyvästä arvosta, ei tule lahjaveroa maksuun. Lahjanluonteisesta kaupasta aiheutuu luopujille tulovero-seuraamuksia. Kauppahinnan tason riittävyys luopujille voi olla riittämätön. Lahjanluonteisissa kaupoissa kauppahinnan jakautuminen on kaavamainen. Kauppahinnan

jakautumisella kaavamaisesti tarkoittaa kauppahinnan jakoa vastikkeelliseen ja lahjaan. (Maatilan sukupolvenvaihdos-koulutus 2013.)

Lahjana siirtyvä tila on täysin vastikkeeton luovutus. Sen mukana eivät siirry vanhat lainat. Tällainen luovutustapa olisi perustelluin, silloin, kun lapsia on vain yksi. Lahjoitus sopii myös tilanteisiin, jossa luopujilla ei ole velkaa ja he ovat turvanneet jo asumisensa. Lahjoituksessa ei synny tuloveroseuraamuksia luopujille. Luopijat voivat kokea lahjoituksen, etteivät he saa riittävää korvausta elämäntyölleen. Toisten sisarusten näkökulmasta yhden lapsen huomioiminen ei ole tasavertaista. (Maatilan sukupolvenvaihdos-koulutus 2013.)

Jatkajien kannalta lahjoitus olisi edullisin tapa, mutta tilan mahdollisten velkojen, myyjien toimeentulon ja asumisen turvaamisen vuoksi kauppahintaa muodostuu. Vuokraamisella siirretään lopullista tilakaupan siirtymistä myöhempään vaiheeseen. Maanvuokralaki 4 luku 57 § asettaa enimmäisvuokra-ajan 25 vuoteen. (L 1966/258 § 57.)

2.4 Kauppahinnan määrittäminen

Maatilan kauppa on kiinteistökauppa. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa kauppa voidaan tehdä määräsillä omistusosuutta kiinteistöstä, esimerkiksi kiinteistön omistusoikeudesta puolet siirtyy jatkajalle. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa jatkajalle on siirrettävä, niin suuri osa tilasta, jotta yrittäjätulo vaatimus täyttyy. Katso myöhempana luku 2.5. nuoren viljelijän aloitustuki. Kauppahinta on aina ostajan ja myyjän välinen asia. Kun kauppahinta on määritetty, omaisuusosat määritetään neuvonantajien avustuksella Verohallinnon Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa. Jos arvoista halutaan poiketa, pitää pyytää kunkin omaisuusosan asiantuntijan arvio. Esimerkiksi Metsäliiton asiantuntija arvioi metsän, kunnan rakennustarkastaja arvioi rakennukset, Maaseutupalveluista asiantuntija voi arvioida maatalousmaan. Tietyissä tilanteissa asiantuntijaa kannattaa käyttää arvioinnissa, yleensä sitä käytetään metsän arviointiin. Asiantuntijan käyttäminen omaisuusosien arvioinnissa on päätettävä jokaisen tilan itse. Kauppahinnan jako eri omaisuusosille kannattaa jaotella erityisen tarkkaan, jotta metsävähennyksen peruste on selkeä. (Maatilan sukupolvenvaihdos-koulutus 2013.)

Sukupolvenvaihdoksissa ei yleensä tavoitella markkinahintaa, vaan tuotannollista arvoa ja jatkajien maksukykyä. Kauppahintana voidaan käyttää verottajan käypää

arvoa tai arvoa, jolla lahjavero vältetään. Verottaja arvostaa maatilän omaisuusosia hyvin realistisesti, joten lahjaveroa on vaikea kokonaan välttää. Lahjaverohuojennus on niin merkittävä maatilän sukupolvenvaihdoksessa, että kauppahintaa ei kannata nostaa sille tasolle, jossa lahjaverotuksen voisi välttää. Kauppahintaan vaikuttavat tilan velat. Kauppahinta voidaan määrittää niin, että luopujat voivat maksaa kauppahinnalla velat pois tai tilan velat siirtyvät jatkajalle. Kauppahinnan määrittämisessä huomioidaan luopujien rahan tarve ja mahdolliset velat, esimerkiksi tarvitsevatko he kuinka paljon rahaa asunnon hankintaan. Kauppahintaan vaikuttaa tilan maksuvalmius. Jatkajan maksukyky on tärkeässä roolissa kauppahinnan arvioinnissa, jotta tilakauppa on mahdollista maksaa ja veloista selviää kohtuullisessa ajassa. Tällä turvataan myös tilan jatkuvuus. (Suunnittelu 2013.)

Kun kyseessä on sukupolvenvaihdos ja lahjanluoteinen kauppa (kauppahinta alle $\frac{3}{4}$ tilan käyvästä arvosta), verottajalla on oikeus tehdä oma ratkaisu tilakaupan omaisuusosien arvostuksesta. Jos jatkajalle siirretään esim. kiinteä omaisuus lahjanluonteisella kauppakirjalla ja irtaimisto lahjakirjalla, laskee verottaja vastikkeen ja saadut varallisuudet yhteen. Tämän vuoksi vastikkeen ja varallisuuden suhde on arvioitava tarkkaan, jos pyritään välttämään lahjavero vastikkeella, joka on hieman yli 50% omaisuuden käyvästä arvosta. (Sukupolvenvaihdoksen opas 2013.)

Luopujille on yleensä tärkeää, että kaikki lapset tulevat tasapuolisesti huomioiduiksi. Yleinen käytäntö on, että kauppa on myyjän ja ostajan välinen. Sukupolvenvaihdoksissa ei makseta ostajan muille sisaruksille ennakkoerintöä. Myyjät katsovat parhaaksi katsomallaan tavalla huomioida muita lapsiaan esimerkiksi myöhemmin. Tärkeää on pitää kaikki ostajan sisarukset selvillä tilan tuottavuudesta ja sen tuottoarvosta. Avoin keskustelu ja vapaa mielipiteiden vaihto tekevät sukupolvenvaihdoksesta onnistuneemman. (Suunnittelu 2013.)

Yrityksen varallisuutta luovuttaessa voi saada tietyin edellytyksin luovutusvoittoverovapauden. Luovutusvoiton veroa ei tule maksettavaksi, jos ostajana on joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa myyjän lapsi tai tämän rintaperillinen tai myyjän sisar, veli, sisarpuoli tai velipuoli. Tämä edellyttää, että myyjä on omistanut myytävän varallisuuden yli 10 vuotta. Mahdollinen luovutusvoitonvero käsitellään myyjän henkilökohtaisessa verotuksessa. (Yhtymä & SPV-koulutus 2013, L 1992/1535 § 48, Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

Tilatukioikeudet siirretään pellon mukana jatkajalle, mistä pitää laittaa maininta kauppakirjaan. Tilatukioikeuksien kauppahinta ei tuloudu myyjille, jos luovutusvoittovero-

vapauden edellytykset täyttyvät. Jatkaja puolestaan saa vähentää kauppahintaosuu- den ja sen lisäksi lahjanluontoisissa kaupoissa myös lahjan osuuden tukioikeuksien käyvästä arvosta. Vähennys voi olla kuitenkin enintään 30 % pellon käyvästä arvosta. Verotus ei ole täysin symmetrinen tilatukioikeuksissa: ostaja saa vähennyksen, mutta myyjille ei tule veronalaista tuloa. (Sukupolvenvaihdoksen opas 2013.) Tilatukioike- uksista saattaa tulla myyjälle veronalaista tuloa, jos tilalla on peltomäärän ylittävä tukioikeus.

Maatilan tai sen määräosan luovutuksesta ei tarvitse maksaa arvonlisäveroa, jos toi- mintaa jatketaan. Siinäkin tapauksessa arvonlisäveroa ei tule maksettavaksi, jos irtaimisto luovutetaan erillisellä kauppakirjalla tilanpidon jatkajalle aloittamisen yhtey- dessä. (Sukupolvenvaihdoksen opas 2013.)

Tuottoarvo määrittää, kuinka paljon yritys tulisi lähivuosina tuottamaan jatkajan toi- miessa. Tämän laskentaan tarvitaan realistinen tulosennuste, jossa tulevat tuotot lasketaan yhteen esimerkiksi viideltä seuraavalta vuodelta. Saatu summa on yrityk- sen arvo tuottoarvolla mitattuna. Se, kuinka pitkältä ajalta tuotot lasketaan yhteen ja minkä suuruisia ne ovat, riippuu itse yrityksestä, toimialasta, saatavilla olevan rahoi- tuksen ehdoista jne. Maatalouden tuottoarvo saadaan laskemalla tuotot miinus me- not. Menoissa jätetään huomioimatta tasausvaraus ja poistot. Yleensä yritys, jonka arvossa tuotot on laskettu yhteen alle kahdelta vuodelta, on halpa ja yritys, jonka tuo- tot on laskettu yhteen yli kuudelta vuodelta, on kallis. Näin on mm. siksi, että yritys- kaupassa on lähes aina mukana rahoittajina pankkeja. Ilman niitä kauppvoja ei todelli- suudessa syntyisi. Pelkästään omilla rahoilla ei yrityksiä osta juuri kukaan. (Arvon määrittäminen 2010.)

Rahoittajien antamat yrityskaupan rahoitukset liikkuvat edellä mainitussa aikahaaru- kassa. Ostajan on siis maksettava yrityskauppaa varten ottamansa laina takaisin 2–6 vuoden sisällä korkoineen. Tätä kutsutaan yrityskaupan takaisinmaksuajaksi. Jos yrityksen hinta on niin korkea, että lainan takaisinmaksu veisi esim. 8 vuotta, rahoi- tusta on erittäin vaikea saada eikä kauppa näin ollen toteudu. (Arvon määrittäminen 2010.) Maatilojen takaisinmaksuajat ovat yleensä 15 vuotta. Tähän on otettu perspektiiviä muista toimialoista, miten heillä tuottoarvo ja takaisinmaksuaika määritetään.

2.5 Tuloverotus, lahjaverohuojennus ja ennakkoratkaisuhakemus

Tuloverotus on ostajalle ja myyjälle pääosin symmetristä, mikä myyjälle on veronalaista, on ostajalle vähennyskelpoista. Viimeisen kolmen vuoden aikana myyjän käyttämät tasausvaraukset poistamattomiin koneisiin tuloutuvat kaupan jälkeen tuloverotuksessa. Tämän lisäksi myös muu irtaimisto tuloutuu myyjälle. Jatkaja voi hyödyntää ne omassa verotuksessaan vähennyksenä. (Sukupolvenvaihdoksen opas 2013.)

Jos kauppahinnan vastike on alle $\frac{3}{4}$ osaa käyvästä hinnasta, Verohallinto katsoo käyvän hinnan ja vastikkeen eron lahjaksi. Perintö- ja lahjaverolaissa lahjaverosta voidaan jättää osa maksuun panematta, jos ko. on maatila, jossa jatketaan maatalouden harjoittamista ja määrätyn lahjaveron suhteellinen osa koko verosta on suurempi kuin 850 €. Maatilan jatkaja ei saa luovuttaa maatilaa eikä sen osaa ennen kuin on kulunut viisi vuotta lahjaverotuksen toimittamispäivästä. Kun Verohallinto määrittää lahjaveroa, se arvostaa varallisuuden Arvostuslain (ArvL) mukaisesti. Jatkajan on tehtävä 3 kk kuluessa omaisuuden luovutuksesta lahjaveroilmoitus. (L 1940/378 18 ja 55 §.)

Luonnoskaupakirjalla voi hakea lahjaverotuksesta ennakkoveroratkaisun Verohallinnolta, kuinka se verottaisi lahjansaajaa. Ennakkoveroratkaisun saaminen kestää noin kolme kuukautta. Kun ennakkoveroratkaisun päätös saapuu, on varmasti tarpeen tutustua päätökseen ajan kanssa ja jos on tarvetta, hakea valitusta. Valitus taas pitkittää prosessia. Jos mikään olennainen asia ei muutu esim. kauppahinta luonnoskaupakirjasta, käyttää verottaja lopullisen kaupakirjan verotuspäätökseen ennakkoratkaisupäätöstä. Lahjaverotuksen ennakkopäätös on voimassa puoli vuotta ja siitä selviää, paljonko lahjaveroa tulisi maksettavaksi kaupasta. Tärkeänä asiana siitä selviää, että miten Verohallinto on arvioinut omaisuusosat ostajalle ja myyjälle. Nämä arvot ovat tulevaan veroilmoitukseen ostajalle vähennykseksi ja myyjälle tuloverotuksen alaiseksi. (Maatilan sukupolvenvaihdos-koulutus 2013, L 1940/378 39 a ja b §.) Vuonna 2013 ennakkoveroratkaisu päätöksen saaminen maksoi 350 € + postikulut.

Lahjana saatu tila tai lahjanluonteisen kaupan jälkeen on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa omistajanvaihdoksen voimaan astumisesta lahjaveroilmoitus. Ilmoituksessa on ilmoitettava saatu omaisuus ja, jos lahjanantaja on antanut kolme vuotta aiemmin lahjansaajalle lahjoja, esimerkiksi rahaa tai kiinteistön. Ilmoituksessa on vaadittava perintöveron huojennusta, lahjaveron maksuajan pidennystä ja lainvoiman saanutta ennakkoratkaisua noudatettavaksi. Lahjavero maksetaan samansuuruisina,

vähintään 850 euron vuosierinä enintään viiden vuoden aikana ilman korkoa. (L 1940/378 § 56.)

Jos sukupolvenvaihdokseen on haettu ennakkoratkaisua verottajalta ja siihen ollaan tyytyväisiä, tulee sitä vaatia noudatettavan. Huojennus myönnetään vain, jos verovelvollinen nimenomaan pyytää sitä. Osa verosta voidaan jättää maksuun panematta, jos verovelvollinen on esittänyt Verohallinnolle tätä koskevan pyynnön ennen verotuksen toimittamista. (L 1940/378 55 §.)

3 VAIHEITTAINEN SUKUPOLVENVAIHDOS

Vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen ensimmäisessä vaiheessa tilan yrittäjät jakavat tilan omistuksen ja hallinnan jatkajan tai jatkajien kesken. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa osa maatilasta luovutetaan kauppa- tai lahjakirjalla jatkajalle. Yleensä tilasta luovutetaan puolet tai yli puolet jatkajalle. Tyypillisesti osakkaina ovat vanhemmat ja jatkava rintaperillinen puolisoineen. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos on yleensä muutaman vuoden välivaihe ennen lopullista sukupolvenvaihdosta. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa toimitaan maatalousyhtymänä. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

Neuvojaan kannattaa ottaa yhteyttä hyvissä ajoin. Neuvojan kanssa käydään keskusteluja ainakin pariin otteeseen. Ensimmäisellä kerralla suunnitellaan kauppahintaa ja asumisjärjestelyjä. Seuraavalla kerralla voi olla jo luonnoskauppakirjan kirjoitus. Neuvojan käyntien määrä riippuu kunkin tilan halusta edetä. (Maatilan sukupolvenvaihdos koulutus 2013.)

Suunnittelulle kannattaa varata aikaa useita vuosia. Verotuksen näkökulmasta tasausvarauksia ei kannata tehdä kolme vuotta ennen sukupolvenvaihdosta, koska tasausvaraukset tuloutuvat kolmelta vuodelta ja jos ne on käytetty koneisiin, se aiheuttaa luopujalle tuloveroseuraamuksia. (MK Konsultointi Oy 2014.)

3.1 Ensimmäinen vaihe - Maatalousyhtymä eli verotusyhtymä

Maatalousyhtymän perustaminen on yksi tapa ottaa jatkaja mukaan maatilan toimintaan ilman suuria rahallisia panoksia. Osuus tilasta voidaan siirtää jatkajan nimiin joko kauppana, lahjana tai näiden yhdistelmänä eli lahjanluonteisena kauppana. Tätä kutsutaan vaiheittaiseksi sukupolvenvaihdokseksi. Jatkajan osuutta yhtymässä voi jatkossa kasvattaa useammalla kaupalla, mutta se on jokaisen tilan päätettävä itse kuinka useassa osassa. Jokaisessa kaupassa on omat kaupantekoon kohdistuvat kustannukset. Tyypillisin on kaksivaiheinen sukupolvenvaihdos, jossa ensimmäisessä kaupassa luovutetaan osa tilasta ja toisessa kaupassa tila luovutetaan kokonaan jatkajalle. Jatkaja voi ostaa tai hänelle voidaan luovuttaa osuus luopujilta. Maatalousyhtymän voivat perustaa osakkaat, joilla on omistuksessaan varallisuutta. Varallisuudella tarkoitetaan kiinteää ja/tai irtainta omaisuutta. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

Maatalousyhtymä on **laskentayksikkö**, jonka tuloista vähennetään menot, jonka jälkeä tulos jaetaan osakkaille verotettavaksi (Ennakkoverot 2014). Paavilaisen (2012, 34-36,) mukaan maatalousyhtymää ei rekisteröidä kaupparekisteriin, koska se on verotuksellinen yksikkö. Kaupparekisteriin voivat rekisteröityä vain elinkeinonharjoittajat, jotka ovat oikeuskelpoisia. Maatalousyhtymä ei voi hakea pankista lainaa, mutta yhtymän osakas voi nostaa yhdessä muiden osakkaiden kanssa lainaa. Näin ollen velat ovat henkilökohtaisia. Maatalousyhtymän pyörittäminen vaatii luottamusta osakkaiden kesken, joten se sopii lähinnä perheille. Ulkopuolisten henkilöiden kanssa perustettuna se soveltuu toimintaan, johon ei sitoudu suuria pääomia, eikä aiheudu suuria taloudellisia riskejä. Maatalousyhtymä muodostuu hyvin vapaamuotoisesta taloudellisesta yhteenliittymästä, jonka perustamiseen ei tarvita kirjallista sopimusta. Maatalousyhtymä voi muodostua yhteisesti hankitun tai omistetun omaisuuden taloudellisella hyödyntämisellä. Maatalousyhtymän osakkaat voivat vakuuttaa itsensä MYEL-järjestelmään, jolloin he ovat oikeutettuja esim. lomitukseen. Yhtymä ei maksa tuloveroa, vaan osakkaiden verotettava tulos jaetaan omistajien pääoma- ja ansiotuloksi. (Paavilainen 2012, 34-36.)

Verotusyhtymä on verottajan määrittäminen maatalousyhtymälle. Verotusyhtymä syntyy, kun kaksi tai useampi henkilö omistaa maatilaa yhdessä. Verotusyhtymän tarkoitus on kiinteistön käyttö, viljely ja vuokraus. Verotusyhtymän nimiin ei voi hankkia omaisuutta tai ottaa velkaa. Verotusyhtymä ei ole oikeussubjektiksi eli sille ei voi kuulua oikeuksia tai velvollisuuksia. Maatalousyhtymällä voi olla maa- ja metsätaloutta, jokin muu tulolähde, joko maatalousyhtymällä tai osakkaalla henkilökohtaisesti. Maatalousyhtymä ei saa harjoittaa elinkeinotoimintaa. (Maatalousyhtymä 2013.)

Verotusyhtymä tekee veroilmoituksen (lomake 2), johon kirjataan yhtymän varat, tulot ja menot. Verotusyhtymä joutuu tekemään useita veroilmoituslomakkeita: lomake 2C (Metsätalouden veroilmoitus), lomake 36 (Yhtymäselvitys) ja tarvittaessa lomake 7H/7K (Vuokratulot). (Verotusyhtymän veroilmoituslomakkeet) Lisäksi jokainen toimittaa oman henkilökohtaisen (3001) veroilmoituksen (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille, 7.)

Kun yritys toimii maatalousyhtymänä, se ei tuo merkittäviä etuja kannattavuuteen. Eli jos maatalouden harjoittaminen yksityisyrittäjänä on kannattavaa, on se sitä todennäköisesti myös yhtymässä. Sama pätee kannattamattomaan maatilayritykseen, maatilasta ei saa kannattavaa muuttamalla sitä yhtymäksi. Tärkein asia maatilataloudessa on, että toiminta on kannattavaa ja maksuvalmius on kunnossa. Maatila voi olla

kooltaan minkä kokoinen tahansa, kunhan maatalouden tulos on positiivinen ja kaikille osakkaille riittää yksityistalouteen rahaa. Tila voi olla tuotantovälineistöltään pieni tai vastaavasti suuri tila, jossa käytetään palkattua työvoimaa. (Sukupolvenvaihdoksen opas 2013.)

On suotavaa, että tilan kokoluokka on riittävän suuri, että vaiheittain tehdystä sukupolvenvaihdoksesta on taloudellista hyötyä. Taloudellista hyötyä saadaan, kun yritystoiminnasta maksettava vero pienenee ja tilan toiminta on kannattavaa. Se sopii tilalle, jossa jatkaja haluaa tai halutaan mukaan päätösten tekoon sekä jos maatalousyhtymänä aiotaan toimia useita vuosia. (Laajalahti 2011, 20-21.)

3.2 Yhdessä yrittäminen

Tilan jatkuvuuden kannalta maatalousyhtymä on vaihe, joka valmistaa jatkajaa tilan toiminnan hallintaan ja antaa luopujille aikaa valmistautua eläkkeelle jäämiseen. Maatalousyhtymässä jatkaja pääsee osallistumaan tilan kehittämispäätöksiin ja kantamaan vastuuta tilanhoidosta. Keskeisin asia maatalousyhtymän osakkaiden välillä on, miten perheenjäsenten väliset suhteet toimivat ja miten vastuut jaetaan. Jatkaja voi kokea turhautumisen tunnetta yhteisyrittäjyyden aikana, koska kokee uutena osakkaana vaikutus mahdollisuutensa vähäiseksi. Maatalousyhtymä on yhteisjohtajuutta (Yhtymä & SPV- koulutus 2013.)

Yhtymässä työn jakaminen koetaan hyvänä. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos sopii sellaisille maatalousyrityksille, joissa vanhemmat eivät ole vielä eläkeiässä tai muuten koko tilan luovutus ei ole ajankohtainen. Nuoren viljelijän aloitustuki voidaan hyödyntää täysimääräisesti jo tässä vaiheessa, mikäli aloitustuen edellytykset muuten täyttyvät. Vaiheittaisessa omistajanvaihdoksessa on huomioitava, että jatkajalle luovutetaan niin suuri osa tilasta, että yrittäjätulo vaatimus täyttyy. Yrittäjätulo on täytettävä kolmen kalenterivuoden kuluessa esim. luovuttamalla loppuosa tilasta. Tilasta muodostuu luopujien ja jatkajien verotusyhtymä, jossa tulo jaetaan omistus- ja työpanoksen mukaan. Luopijat pääsevät LUTU-eläkkeelle vasta koko tilan luovutuksen jälkeen, eläkeoikeus säilyy myös vaiheittaisessa omistajanvaihdoksessa. (Sukupolvenvaihdos opas 2013.)

Tässä työssä käsiteltiin rooleja, koska osakkaiden väliset suhteet olivat tärkeitä vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen aikana. Rooli käsite kertoo mm. ryhmien välisistä suhteista. Rooli syntyy silloin, kun se on suhteessa muihin rooleihin. Tällöin roolilla on

aina oltava vastarooli. Rooli on myös odotuksia. Rooliteorian mukaan elämä on jatkuvaa rooleista uloskasvamista ja uusien roolien omaksumista. Ihmisillä voi olla useita rooleja yhtä aikaa, vanhempi, ammatti, äänestäjä ja kuluttaja. Ihminen toimii roolien välillä. Haastetta tuo toimia yhtä aikaa luopujana, vanhempana, opettajana ja puolisona. (Roolit sosiaalisuuden kuvaajia.)

Maatalousyhtymässä roolien sopeutumisessa on oma ajan jaksonsa. Luopujan ja jatkajan yhteentörmäykset ovat jatkuvuuden edellytys. Luopujalle tilasta luopuminen tuntuu vaikealle, kun myöhemmin se tuntuu jo helpotukselle. Lopullisessa roolien sopeutusvaiheessa luopuja toimii konsultin asemassa ja jatkaja vastaa päätösten teosta. Jatkuvuuden tavoittelu saa luopujan luopumaan tilastaan. Sukupolvenvaihdos prosessi on kriittinen vaihe. Luopijat kiintyvät tunnetasolla hyvin vahvasti työhönsä, tilaansa, maahan ja ympäristöön. Eläkkeelle jääminen tarkoittaa luopuvalle viljelijälle minäkuvan, sosiaalisen perustan ja symbolin muuttumista. Asia ei kuitenkaan ole pahasta, vaan elämä on muutoksen aikaa. (Silvasti 2001, 138.)

Wendy Handler (1994) selvitti tapaustutkimuksessaan, että jatkaja ja luopuja ovat sukupolvenvaihdoksessa roolin sopeutusvaiheessa, jossa jatkajan rooli oli toimia apulaisena luopujan hallitessa. Tässä jatkaja koki turhautumista, jossa hän koki vastuun tason olevan liian pieni suhteessa työpanokseen. Jatkaja osallistui tilan toiminnan pyörittämiseen merkittävällä työpanoksella, mutta päätösvalta pysyi luopujalla.

3.2.1 Päätökset, vastuut ja tuloksen jakaminen

Maatalousyhtymässä päätöksentekoa ei varsinaisesti säätele erityinen lainsäädäntö, kuten muissa yhtiömuodoissa. Kuitenkin laki eräistä yhteisomistussuhteista säätelee maatalousyhtymän toimintaa (L 1958/180). Päätöksenteko pohjautuu osakkaiden keskenään sopimiin sopimuksiin, joko suullisiin tai kirjallisiin. Toimintasäännöistä maatalousyhtymässä tulisi keskustella laajasti ennen sen perustamista. Maatalousyhtymän perustamisessa on otettava huomioon, että kyetäänkö päätöksiä tekemään yksimielisesti. Eri sukupolvien väliset ajatukset voivat olla haaste yksimielisyyden toteutumiselle. Eri sukupolvilla voi olla erilainen käsitys tilan kehittymisestä. Maatalousyhtymän perustamista voidaan alkaa suunnittelemaan kehittämistoimista, joita tulevaisuudessa aiotaan toteuttaa. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

Maatalousyhtymä on yhteishallinto, jossa osakkailta vaaditaan yksimielisyys. Enemmistöpäätöksiä ei voi tehdä. Virallisiin asiakirjoihin vaaditaan aina kaikkien osakkaiden allekirjoitus. (Metsätilan yhteisomistus 2011.)

Toinen tärkeä seikka on rahan käytöstä sopiminen. Maatalousyhtymälle tulee perustaa oma pankkitili, josta maksetaan yhtymään kohdistuvat menot ja investointien omarahoitusosuus. Vasta näiden kulujen jälkeen voi osakkaille maksaa niin sanottu ”palkka”, osuus tuloista. Tästä tulosta jokainen osakas maksaa itse, heille määrätyn veron. Osakkaiden tavat käyttää rahaa ja kulutustottumukset voivat olla erilaiset osakkaiden välillä. Yksityiskohtainen rahan käytöstä sopiminen minimoi epäselvyydet rahan käytössä. Maatalousyhtymän osakkaiden vastuut ovat erisuuruisia. Velat ovat aina osakkaiden henkilökohtaisia, mutta rahoittaja voi vaatia velkavastuiden vakuudeksi muiden osakkaiden omaisuutta kiinnityksiin. Sopimusoikeudellisesti tarkasteltuna yhtymän osakas ei voi yksin tehdä mitään sitoumuksia yhtymän puolesta ilman toisten osakkaiden valtuutusta tai allekirjoitusta. Töiden tekeminen on sovittava osakkaiden keskenään. Töistä tulee sopia niiden jakaminen, vapaapäivät ja lomat. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

Kun perustamisvaiheessa saavutetaan yhteinen näkemys asioihin, on hyvä tehdä kirjallinen sopimus. Hyvin toimiva maatalousyhtymä ei tarvitse toimiessaan lukea sopimusta, vaan sopimus on sitä varten, jos joku ei muista miten jostain asiasta on sovittu. Maatalousyhtymissä korostuu yhteisymmärryksen merkitys, koska osakkaat ovat henkilökohtaisesti vastuussa varoista ja veloista. Laki ei tunne maatalousyhtymää koskevia riitoja tai sopimuksia. (Paavilainen & Harmoinen 2007, 93.)

Yrityksen tulosta maksettava ansiotuloveron osuus pienenee, kun maatalouden tulos jaetaan useamman osakkaan kesken. Maatalousyhtymässä jokaiselle osakkaalle tulee laskea oma verosuunnitelma, koska henkilökohtaiseen verotukseen vaikuttavat osuus maatalousyhtymästä ja muut tulot. (Laine 2012.)

Verotusyhtymää ei veroteta yhtymänä, vaan osakkaiden henkilökohtaisessa verotuksessa. Verotusyhtymälle lasketaan maatalouden, metsätalouden ja henkilökohtaisen tulolähteen tulos, joka voi olla voitto tai tappio. Tulokset jaetaan osakkaille osuuksien mukaan. Nämä tulokset verotetaan jokaisen osakkaan henkilökohtaisessa verotuksessa ja tulon voi jakaa pääoma- ja ansiotulo-osuuksiin. Ansiotulo-osuus jaetaan työpanoksen suhteessa ja pääomatulo-osuus omistusosuuksien suhteessa. Pääomatulo-osuus voi olla 0 %, 10 % tai 20 % nettovarallisuuden mukaan. Pääomatulo-osuutta laskettaessa, on yhtymän osakkaan varoista vähennettävä hänen yhtymään kohdis-

tuvat lainat. Osakkailla voi olla erilaiset pääomatulo-osuudet yhtymän tuloksesta. Velat ja lainojen korot pitää käsitellä osakkaan henkilökohtaisessa verotuksessa, ei verotusyhtymän muistiinpanoissa. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

3.2.2 Edunvalvontavaltuutus

Maatalousyhtymää johdetaan tyypillisesti perheen kesken. Jos maatalousyhtymän osakkaalle tapahtuu esimerkiksi tapaturma tai hänen terveytensä heikentyy, jossa osakas tulee kykenemättömäksi hoitaa asioitaan, on syytä tehdä etukäteen edunvalvontavaltuutus. Edunvalvontavaltuutus on kirjallinen valtakirja, jossa valtuuttaja nimeää valtuutetun hoitamaan asioitaan. Valtuutetulta tulee kysyä suostumus tehtävään. Valtuutuksessa voidaan oikeuttaa erinäisiä asioita, kuten omaisuuden ja talouden hoidosta, terveyden- ja sairaanhoidosta. Valtuutus on voimassa, kun maistraatti vahvistaa sen. (Maistraatti 2013.) Maatalousyhtymän näkökulmasta on tärkeää, että yritystoiminta ei seisahtu paikalleen.

3.2.3 Testamentti

Testamentti on ainut tapa määrätä omasta omaisuudesta kuoleman jälkeen. Vainajan omaisuus jaetaan Suomen lain mukaan perimysjärjestyksessä. Myyjän elinaikana omaisuutta voi lahjoittaa vapaasti, mutta kuoleman jälkeisen omaisuuden jakoon voi vaikuttaa vain testamentilla. (Testamentti 2013.)

Testamentti voi olla **täysi omistusoikeustestamentti**, jolla henkilölle luovutetaan omaisuus täydellä omistusoikeudella. (Testamentti 2013.) Testamentin saaja joutuu maksamaan omaisuudesta perintöveroa. Perinnön arvo arvostetaan käypään arvoon vainajan kuolinhetkellä. Perintöveron määrään vaikuttaa perintöosuuden suuruus ja sukulaisuussuhde. Alle 20 000 euron perinnöstä ei tarvitse maksaa veroa. (Perintö 2013.) Rajoitettu omistusoikeustestamentti määrää omaisuuden ensin kuolleen puolison leskelle omistusoikeudella ja vasta leskenkin kuoltua määrätään omaisuus rintaperillisille toivomuksin, etteivät rintaperilliset vaatisi lakiosaansa lesken elinaikana. Testamentti voi äkillisessä kuolemantapauksessa olla tärkeä tilan jakamattomuuden kannalta, jos lapsia on useita. (Jokipii, Maa- ja metsätilan lakipäivät 2013.)

Hallintaoikeustestamentti on puolisoiden välinen testamentti, joka turvaa lesken aseman ja vähentää perintöverotusta. Hallintaoikeustestamentti antaa leskelle käyttö-

ja hallintaoikeuden ensiksi kuolleen omaisuuteen. Leski voi nauttia hyväkseen omaisuuden tuoton ja koron, mutta myyntioikeutta hänellä ei ole varallisuuteen. Hallintaoikeustestamentin perintöverot saavat maksettavakseen omaisuuden omistajat, ei leski. Hallintaoikeustestamentti sopii tilanteeseen, jossa puolisoiden avio-oikeus toistensa omaisuuteen on suljettu pois avioehtosopimuksella. Tämä testamentti turvaa lesken elinikäisen asumisen ja toimeentulon, jos siihen on kuulunut vuokrahuoneisto ja osinkotuloja. Hallinnoiman omaisuuden kustannuksista vastaa leski. Käyttöoikeuden saajan oikeus saattaa pienentää merkittävästi omistusoikeuden saajan perintöveroja. Kun puolisoilla on alaikäisiä lapsia, on hallintaoikeustestamentti tärkeä, koska toisen puolison kuollessa alaikäiset lapset ovat kuolinpesän osakkaita. Eloon jäänyt puoliso ei voi olla lastensa edunvalvoja tässä tapauksessa, koska hän on kuolinpesässä lasten vastapuoli eli esteellinen. Alaikäiset, alle 18-vuotiaat ovat vajaavaltaisia ja heidän taloudellisten asioiden hoitamisesta säädellään holhoustoimesta annetussa laissa. Kun edunvalvoja on esteellinen, holhousviranomaisen määrää tehtävään sopivan henkilön. Edunvalvoja tarvitsee maistraatin luvan oikeustoimiin, kuten kiinteistön myymiseen ja ositus- tai perintöjakosopimukseen, jos se toimitetaan ilman tuomioistuimen määräämää pesänjakajaa. Holhousviranomaisen valvoo päämiehen eli lapsen omaisuutta ja pitää huolta, että omaisuus säilyy ja tuottoa syntyy. (Jokipii, Maa- ja metsätilan lakipäivät 2013.)

3.3 Nuoren viljelijän aloitustuki

Nuoren viljelijän aloitustukea voidaan myöntää sellaiselle henkilölle, joka aloittaa tilan pidon ensimmäistä kertaa. Hänen tulee olla alle 40-vuotias ja vähintään toisen asteen luonnonvara-alan tai muu vastaava koulutus tai kolmen vuoden työkokemus. Hakijan tulee hallita tilansa vuokrasopimuksen tai omistuksen perusteella. Kun hakija on saavuttanut tai voi saavuttaa vähintään 10 000 €:n yrittäjätulon, katsotaan tilanpito aloitetuksi. Hakijan on osoitettava maatalan kannattavuus elinkeinosuunnitelman perusteella. (Nuoren viljelijän aloitustuki 2013.) Aloitustuki voidaan myöntää, jos hakija hankkii määräysvallan maatalousyhtymään (L 2008/299 16 §). Vaiheittaisen sukupolvenvaihdon ensimmäiseen vaiheeseen on mahdollista saada nuoren viljelijän aloitustuki, mutta toiseen vaiheeseen se ei ole mahdollista. (Yhtymä & SPV- koulutus 2013.)

Nuoren viljelijän avustuksen suuruuteen vaikuttaa elinkeinosuunnitelmalla todettava yrittäjätulo vaatimus. Jos maatalouden yrittäjätulo on vähintään 17 000 euroa, voidaan avustusta myöntää enintään 35 000 euroa ja korkotukea enintään 20 000 euroa sekä 15 000 euroa lisäkorkotukea. Jos yrittäjätulo on vähintään 10 000 euroa ja tilalla

harjoitetusta muusta yritystoiminnasta ja metsätaloudesta saadaan tuloa niin, että yhteenlasketut tulot ovat vähintään 15 000 euroa, myönnetään avustusta enintään 5 000 euroa ja korkotukea enintään 20 000 euroa. (Nuoren viljelijän aloitustuki 2013.)

Korkotukilainaa myönnetään enintään 80 prosenttia tilan ja hankittavan irtaimen kokonaismäärästä, mutta kuitenkin enintään 150 000 euroa. Aloitus tukea on haettava 10 kuukauden kuluessa aloittamisesta lomakkeella 2319. Aloitustuki maksetaan kahdenä eränä ilman erillistä maksatus hakemusta. Ensimmäinen erä voidaan maksaa ennen tilanpidon aloittamista, mikäli tuensaaja esittää selvityksen tilanpidon aloittamisesta. Toinen erä maksetaan vasta kunnes ammattitaito vaatimus täyttyy. Korkotukilaina voidaan nostaa pankista kahdessa erässä. Hakijan on haettava ensin lainan nostolupa ELY-keskukselta lopullisella kauppakirjalla. (Nuoren viljelijän aloitustuki 2013.)

Elinkeinosuunnitelman laatijan tulee olla hyväksytty elinkeinosuunnitelman laatija. ELY-keskus tukee enintään 90 prosenttia, mutta enintään 540 € elinkeinosuunnitelman laatimiskustannuksista. Tuki on haettava lomakkeella 433 ja saatava hyväksytty päätös ennen elinkeinosuunnitelman laatimista. Tuen hakijan maksettavaksi jää tuen ylittämä osuus laskun loppusummasta ja arvonnäisävero. (Elinkeinosuunnitelman tuki 2013.) Vuonna 2013 elinkeinosuunnitelma maksoi ProAgrian tekemänä kokonaisuudessaan 1 240 euroa (sis.alv).

Varainsiirtoverolaissa 14 § (L 1996/931) sanotaan, että ko. veroa ei tarvitse suorittaa, jos ostajalle on myönnetty maatilatalouden kehittämisrahastolain mukainen valtionlaina tai korkotukilaina. Tämä verovapaus edellyttää, että ELY-keskukselta haetaan todistus siitä, että luovutus on tapahtunut. Verovapaustodistus annetaan lainhuudon haun yhteydessä maanmittauslaitokseen. Ensiasunnon ostoon saa verovapauden, jos ostaa omistukseensa vähintään puolet asuinrakennuksesta. Ensiasunnon ostajan tulee olla täyttänyt 18-vuotta ja oltava alle 40-vuotias luovutushetkellä. Varainsiirtovero 4 % tulisi maksettavaksi tilan kauppahinnasta ilman irtaimistoa ja tilatukioikeutta. Jotta ELY-keskus voi antaa varainsiirtoverovapaustodistuksen, on sinne toimitettava velkakirja, kopio luoton nosto tositteesta ja tilan kauppahinnan maksusta tosite. Maatalousyhtymän purkamisessa varainsiirtoverovapautta ei ole mahdollista saada, koska tilakaupan toista vaihetta ei ELY-keskus rahoita.

3.4 Maataloustuet

Maatalousyhtymä voi hakea pinta-alatukia. Peltoja ei tarvitse erikseen siirtää yhtymän hallintaan vaan yhtymäsopimuksen perusteella yhtymällä on siihen hallinta. Kotieläintukia hakiessa eläinten pitää olla yhtymän hallinnassa. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille, 10-13.)

Peltojen tukioikeudet omistaa yhtymän osakas. Maatalousyhtymän on mahdollista hakea kansallisia tukia, jos vähintään yksi osakas täyttää ikävaatimuksen. Kansallisia tukia ovat maidon pohjoinen tuki, yleinen hehtaarituki, pohjoiset hehtaarituet ja pohjoiset eläinyksikkötuet. Hakijan tai hänen puolisonsa tulee olla hakuvuotta edeltävän vuoden joulukuun 31.päivänä vähintään 18-vuotias, mutta ei yli 68-vuotias. Kansallista tukea saa vielä hakuvuotta edeltävän vuoden joulukuun 31.päivänä 68 vuotta täyttävä henkilö. Yhtymässä jo MYEL-eläkkeellä oleva voi saada kansallista tukea, jos hän ei ole yli 68-vuotias. Velvoite ei koske luonnonhaittakorvauksen lisäosaa. Nuorten viljelijöiden ha-tuessa kaikkien osakkaiden tulee täyttää ikävaatimus. Tuen haun täyttää, jos on alle 40-vuotias 31.12.2012. (Maaseutuvirasto 2013, 13-14.,56.)

Tilatuki ja peltokasvien tuotantopalkkioissa ei ole ikävaatimusta. Luonnonhaittakorvaus-tukea, luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa ja ympäristötukea maksetaan, jos sitoumuksen voi antaa vähintään yksi maatalousyhtymän osakas, joka sitoumusvuotta edeltävän vuoden joulukuun 31.päivänä on vähintään 18 vuotta, mutta ei yli 65 vuotta. (Tieto liikkeelle 2010.)

3.5 Toinen vaihe – maatalousyhtymän purkaminen

Vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen kautta muodostunut maatalousyhtymä päättyy yleensä sukupolvenvaihdoksen toisessa vaiheessa, jossa jatkaja ostaa luopujien osuuden tilasta. Lopullisessa kaupassa on haastavaa löytää yhteinen näkemys omaisuuden arvostamisesta ja hinnoittelusta. Perusteena lopullisen kaupan hinnalle voi olla, paljonko jatkaja on maksanut ensimmäisessä tilakaupassa. (Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille.)

Maatalousyhtymässä toimitaan yleensä niin kauan, kunnes luopujat ovat vanhuuseläkeikässä. Periaatteessa luopujat voivat toimia aktiivisina osallisina maatalousyhtymässä yli 65-vuotiaaksi, vaikka heille maksettaisiinkin MYEL-eläkettä. Maatalousyh-

tymästä saatavat tulot saattavat vaikuttaa maksettavan eläkkeen määrään, riippuen yhtymästä saatavasta tulosta. (Eläkevakuutus 2013.)

Jatkuvuuden näkökulmasta maatalan kehittymisen tulisi olla nouseva. Kun halutaan turvata jatkuvuus, olisi yrityksen omaisuus hallittava ennakoidusti yllättävissäkin tilanteissa. Näistä tilanteista olisi hyvä olla kirjallinen sopimus, jonka nojalla muut osakkaat voivat halutessaan ostaa toiminnasta poisjäävän osuudet ennen ”ulkopuolisia”. Ulkopuolisilla tarkoitetaan tässä maatalousyhtymään kuulumattomia henkilöitä. Maatalousyhtymän toiminta voi vaarantua, jos osakkaiden sijoittama omaisuus yhtymään ja päätäntävalta jakaantuu liian monelle, joilla ei ole mielenkiintoa tai ymmärrystä toiminnan jatkamiseen. (Paavilainen & Harmoinen 2007, 93.)

3.6 Luopumistuki

Luopumistuki on maatalouden tukimuoto ns. erityiseläke, joka rahoitetaan valtion varoilla (Eläkejärjestelmät 2013). Luopumistukilaki on voimassa vuoden 2014 loppuun asti. EU:n komissio antoi luvan Suomelle jatkaa maatalouden luopumistukea vuoden 2018 loppuun saakka. Vuodesta 2015 eteenpäin luopumistuen jatko on Suomen poliittisista päätöksistä riippuvainen, joten jatkuminen ja ehdot ovat niistä vielä auki. (EU antoi luvan luopumistuen jatkamiselle vuosina 2015-2018 2013.)

Vuonna 2013 etukäteispäätöksen hakeneet ovat oikeutettuja luopumistukeen jäädessään vuonna 2014 luopumistuella, jolloin sukupolvenvaihdos tapahtuu. Etukäteispäätös on voimassa vuoden. Vuonna 1959 tai sitä aiemmin syntyneet maatalousyrittäjät olivat oikeutettuja luopumistuella vuonna 2013. Vuonna 2014 luopumistuella voi hakea enää vuonna 1957 ja sitä aikaisemmin syntyneet. Vuoden 2015 luopumistuen ehdoista ei ole tehty päätöksiä. Nämä ehdot koskevat maatalan luovuttamista lähisukulaiselle. Luopumistukea hakevan on oltava alle 63-vuotias. Luopumistukea maksetaan, kun lopullinen tilakauppa on tehty, ikärajavaatimus 56- tai 59-vuotta täyttyy ja ansiotulot jäävät alle ansiotulorajan (695 €/kk). (Mela Luopumistuki 2013.)

Luopujien saadessa luopumistukea, tällöin jatkajat sitoutuvat viljelemään tilaa ja asumaan tilalla tai sellaisella läheisyydellä, että tila ja mahdolliset eläimet tulevat eläinsuojelulain säädösten mukaan hoidettua. Sitoumuksen noudattamisaika on vähintään viisi vuotta. Sitoumusta on myös noudatettava niin pitkään kuin luopumistukea maksetaan. (Luovutuksensaajan sitoumukset 2013.)

3.7 Tilakaupan jälkeen

Tilakaupan jälkeen pitää ilmoittautua arvonlisäverovelvolliseksi ja ennakkoperintäre-kisteriin Verohallintoon, josta saa Y-tunnuksen. Maatalousyhtymät ilmoittautuvat lo-makkeella Y2, lomake on suunnattu myös avoimille ja kommandiittiyhtiöille. Toimiala luokitus löytyy Tilastokeskuksen Internet sivustolta. Lomakkeet löytyvät Internetin sivustolta Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä. (Arvonlisäverovelvolliseksi ilmoittautumi-nen-maatalousyrittäjä ja metsänomistaja 2013) Y-tunnus kannattaa hankkia jo ennen omistuksen siirtymisen päivää, koska kaikki toimijatahot haluavat tietää asioidessa Y-tunnuksen.

Jos sukupolvenvaihdokseen on haettu aloittamisavustusta, maksetaan avustus kah-tena samansuuruisena eränä maaliskuun tai lokakuun viimeisenä päivänä. Maksu-päivä riippuu siitä mihin päivään mennessä lopullinen kauppakirja toimitetaan ELY-keskukseen. Kauppakirja tilan pidon aloittamisesta on toimitettava viimeistään 31.1., jolloin avustus tulee maksuun maaliskuussa tai, jos kauppakirja toimitetaan 31.8. mennessä, avustus tulee maksuun lokakuussa. (L 2008/299 43 §)

Toimintamuodon muutoksessa (maatalousyrittäjästä maatalousyhtymäksi vs. maata-lousyhtymästä maatalousyrittäjäksi) maatalousyrittäjä tekee verovuodelta oman ve-roilmoituksen muutoshetkeen asti ja toimintaa verotetaan hänellä henkilökohtaisena maataloustulona. Maatalousyhtymän perustamisen jälkeen veroilmoituksen tekee verotusyhtymä, joka voi ainoastaan tehdä verovuoden poistot omaisuudesta. Yhty-män purkautuessa poistot tehdään päinvastoin. (Yhtymä & SPV- koulutus 2013)

Jatkaja voi jaksottaa kotieläinten hankintamenon veroilmoituksessaan ensimmäisenä vuotena kertavähennyksenä tai vuosipoistoina kolmena ensimmäisenä vuotena. Ir-taimiston verokohtelu on pääosin symmetristä: se mikä myyjille tuloutetaan, on jatka-jien verotuksessa vähennyskelpoista. (L 1967/543 5 §)

Omistusoikeuden siirtyminen pitää kirjata lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin, joka teh-dään maanmittauslaitoksessa. Kun kiinteä omaisuus siirtyy omistajalta toiselle, on niin sanotulle saannolle haettava **lainhuutoa**. Saannolla tarkoitetaan kauppaa, vaih-toa, lahjaa, ositusta, perintöä ja testamenttia. Lainhuudon hakee saannon saaja. (Lainhuuto 2014) Jos kiinteistön hankintaan on myönnetty varainsiirtoverovapaus, on todistus toimitettava lainhuutoa hakiessa. Muuten varainsiirtovero tulee maksuun.

Rahoittaja voi vaatia kiinnitystä velan vakuudeksi. **Kiinnitys** on kiinteään omaisuuteen kohdistuvaa merkintää kiinteän omaisuuden käyttämiseksi velan vakuutena, joka kirjataan lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Kiinnityksen kohteena voi olla koko kiinteistö tai määräosa siitä. (Kiinnitys 2014)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä kokemusperäistä tietoa vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen tehneiden maatilojen käytänteistä ja sen ajanjaksosta. Erityisen kiinnostuksen kohteena olivat suunnitteluvaihe, päätöksen teko, vastuiden jakautuminen, rahan käyttö osakkaiden kesken ja keskinäinen yksimielisyys sekä yhteisyrityttöjyyteen valmistautuminen. Teemahaastattelu valittiin työn kulkuun siitä syystä, koska se antoi tietoa vähemmän tunnetusta ilmiöstä. Tutkimuksen tavoitteen kannalta oli tärkeää, että aineistoa saatiin vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen eri vaiheissa olevilta tiloilta: juuri ensimmäisen vaiheen tehneet ja maatalousyhtymävaiheessa pitempään olleet ja koko vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen tehneet.

Laadullinen tutkimus pohjautui kirjallisuuteen, johon oli valittu korkealaatuisia lähteitä. (Salminen 2011.) Lähteet, jotka nojautuivat lakiteksteihin, pyrittiin tiivistämään viitekehykseen käytännöllisiksi ja ymmärrettäviksi. Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen valittiin aineistoja, jotka olivat laajoja ja eikä aineiston valintaa rajannut mikään.

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, joka tarkoitti lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimallia. Haastattelu eteni vapaasti, ei tarkkojen, yksityiskohtaisten tai valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta. (Virsta, haastattelutavat.)

Haastattelu perustui ennalta suunniteltuihin teemoihin, jotka perustuivat aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta. (Virsta, haastattelutavat.) Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten muoto oli kaikille sama, mutta haastattelija pystyi vaihtelemaan kysymysten järjestystä. Kysymykset olivat kaikille samat, mutta vastauksia ei ollut määrätty vastausvaihtoehtoihin, joten vastaukset olivat omin sanoin kerrottuja. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 47-48.) Teemahaastattelussa annettiin ihmisten tulkita vapaasti ja huomioitiin heidän merkityksenanto. Vapaata keskustelua johdatettiin ennalta päätetyillä teemoilla kaikkien haastateltavien kanssa. Kerätty aineisto koostui haastateltavan itse kokemista asioista. Haastateltavan valinta oli tärkeää, koska aineiston määrä oli niin pieni, että normaali otos ja siitä tehdyt tilastot eivät tulleet kyseeseen. (Haastattelutavat, Virsta.)

Laadullisessa tutkimuksessa hypoteesin käyttäminen ei toimi, koska siinä ollaan yleensä kiinnostuneita tutkittavan ilmiön perusluonteesta ja – ominaisuuksista sekä

hypoteesin löytämisestä kuin ennalta asetettujen hypoteesien osoittamisesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 65-66.)

4.2 Teemahaastattelujen toteutus ja tutkimustulosten käsittely

Haastattelutapa oli ryhmähaastattelu. Se oli käytännöllisin tapa ottaen huomioon, että kyseessä oli yhteisyritys. Ryhmähaastattelussa haastattelija puhui useille haastateltaville yhtä aikaa ja kysyi myös välillä kysymyksiä ryhmän yksittäisiltä jäseniltä. Tämä oli tärkeä huomata senkin takia, jos haastateltavan eleistä ja ilmeistä huomasi, ettei hän uskaltanut jostain syystä tuoda julki omaa mielipidettään. Ryhmähaastattelu oli ongelmallinen, koska tavoitteena oli vuorovaikutteinen keskustelu, johon kaikki osallistuivat. Ryhmähaastattelu sopi tähän menetelmään, koska tavoitteena on selvittää miten yhteinen kanta muodostetaan. Ryhmähaastattelu oli ajankäytön kannalta tehokas, kun samanaikaisesti saatiin tietoa usealta vastaajalta. Ryhmähaastattelun haittoja oli ryhmädynamiikka ja valtahierarkia, koska siihen vaikutti kuka puhui ryhmässä ja mitä vastaaja vastasi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61-63.)

Teemahaastattelujen materiaali kerättiin nauhuriin, koska se mahdollisti keskustelun muodostumisen ja haastattelija pystyi keskittymään haastattelun kautta muodostuvaan keskusteluun ja esittämään sitä kautta lisäkysymyksiä teemaan liittyen. Ennen varsinaisen haastattelun alkua, oli kokeiltava miltä tallennukset kuulostivat, koska ihmiset puhuivat eri voimakkuuksilla. Mikrofoni saattoi olla liian kaukana jostakin puhujasta. Jotta ääni saatiin nauhalle, pyydettiin haastateltavat lähelle, mieluiten saman pöydän ääreen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61-63.)

Haastateltavilta kysyttiin lupa haastatteluun ja kerrottiin, miten tieto käsiteltiin. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelu nauhoitetaan. Se saattoi tuntua jännittävältä, joten keskustelu kannatti aloittaa rauhoittavalla ja rentouttavalla jutustelulla ennen varsinaista haastattelua. Alussa oli kohteliasta esitellä itsensä ja kertoa haastattelun tarkoitus. Lopuksi kerrottiin miten ja mihin tietoja käytettiin ja miten haastateltavat saivat tietoa työn tuloksista. Ensimmäisen kerran tavatessa ensivaikutelma oli tärkeä ja ihmissuhdetaidot korostuivat. Haastattelijan tuli osoittaa olevansa kiinnostunut haastateltavasta ja kunnioittaa tätä. Tärkeää oli muistaa, että haastattelija ei jakanut omia näkemyksiä ja mielipiteitä vaan hankki tietoa. Kysymysten tuli olla neutraaleja, ei johdattelevia. (OK-Opintokeskus.)

Nauhoituksien lisäksi kirjoitettiin joitain muistiinpanoja, koska nauhoitus ei kertonut koko totuutta tilanteesta. Ja jotta jäljelle jäi jotain, jos nauhuri ei jostain syystä toimi-

nut litterointia tehdessä. Nauhoitukset litteroitiin sanasta sanaan. Ihmisiä haastatteleamalla saatiin paljon laadullista tietoa ja tietoa syy-seuraussuhteista. Tiedon analysointi vaati viitseliäisyyttä ja aikaa. Teemahaastattelu oli työläs, koska kolmen haastattelun tekeminen ja purkaminen vaati kymmenien tuntien työpanoksen. Haastattelu aloitettiin tarvittavien taustatietojen keräämisellä. Haastatteluun valittiin tutkimuksen kannalta olennaisia kysymyksiä. Kysymyksissä edettiin yleisistä henkilökohtaisempiin ja helpoista haastavampiin. Lopuksi kysyttiin helpompia kysymyksiä, jotta henkilökohtaiset kysymykset eivät jäisi kaivamaan haasteltavien mieltä. (OK-Opintokeskus.)

Aineiston määrä tuli niin sanottuun saturaatioon eli kylläntymis pisteeseen. Haastateltavien tilojen määrässä ei kuitenkaan voida puhua saturaatiosta, pikemminkin näytteestä. Saturaatio saavutettiin toisin perustein. Aineiston kerääminen oli jokseenkin kallista niin ajallisesti kuin rahallisesti. Tutkimus oli harkinnanvarainen näyte, koska vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen sisällön ja merkityksen selvittämiseksi poimittiin harkinnanvarainen näyte. Näyte poimittiin alueella toimivista maatalousyhtymistä. Haastateltavat valittiin niin, että he tiesivät tutkittavasta ilmiöstä ja heillä oli kokemusta asiasta. Tämän takia haastateltavien valinta ei ollut satunnaista vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. Haastateltavien valinta tehtiin niin, että perehdyttiin alueen sukupolvenvaihdoksen tehneisiin tiloihin ja valittiin niistä maatalousyhtymänä toimivat tai hiljattain toimineet. Sillä tavoin, että tieto olisi mahdollisimman tuoretta. Lopulta selvisi, että näitä tiloja oli hyvin vähän alueella. Haastatteluun valittiin erilaisilla kombinaatioilla toimivia maatalousyhtymiä eli luopujat ja jatkaja tai luopujat ja jatkaja puolisoineen. Tutkimukseen valitut tilat olivat ilmaisemisen taidoltaan sopivia ko. haastatteluun. Tämä oli myös kriteerinä kokemattomalle tutkimuksen tekijälle. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 85-86.)

Näytteen lopullinen koko oli kolme haastattelua. Haastateltavia henkilöitä kertyi kahdeksan. Kaikki maatalousyhtymän osakkaat eivät välttämättä olleet haastattelutilanteessa, joten haastateltavia henkilöitä olisi ollut enemmän. Teemoiksi päätettiin yhteinen visio, yhtymän roolit, päätöksen teko ja sopimukset. Teemahaastattelut nauhoitettiin nauhuriin, josta tallenteet litteroitiin auki. Nämä raportit olivat vaitiolovelvollisuutta vaativia ja niitä ei julkaistu raportissa.

TAULUKKO 2. Esimerkki teorialähtöisestä sisällönanalyysistä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 116.)

Teorialähtöinen sisällönanalyysi			
Yläluokka	Alkuperäinen ilmaus/lausuma	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Yhteinen visio	luopujat eivät päässeet vielä luopumistuella ja he halusivat tehdä vähemmän työtä	koko tilan kauppa ei koettu ajankohtaiseksi	Yhteisyrityksyyteen valmistautuminen
Roolit	jatkajat tekevät rehutilaukset, kirjanpidon ja hoitavat viranomaisasiakirjat	jatkajat kantavat vastuun paperitoista ja hankinnoista	Vastuut ja päätösten tekeminen
Maatalousyhtymän hyödyt	pienemmät verot ja useampi tekijä	ansiotuloveron pieneneminen ja työpanosten jakaminen	Verotus ja työnkäytön edut

Kun aineisto oli kerätty, se litteroitiin käsiteltävään muotoon. Tämän jälkeen aineisto luettiin ja lukemisen aikana tehtiin oivalluksia. Tähtäimessä oli tutustua aineistoon ja ymmärtää aineiston todellinen sisältö. Aineistoa lukiessa oli tavoitteena löytää kiinnostavia asioita tutkimustehtävän ja tutkimuksen tarkoituksen kannalta. Aineiston lukemista ja alustavaa analyysia ohjasi tekijän esiyymmärrys ja tutkimuskysymys. Koodaus suoritettiin valikoivana koodauksena, jossa oli käytetty apuna teemahaastattelun teemoja. Selektiivisessä eli valikoivassa koodauksessa aineistosta kohosi pääkategoria. Teemahaastattelun avulla teemoittelu muodostuu lähes itsestään. Aineiston analysointi tehtiin teemoittain ja sisällönanalyysia käyttäen (taulukko 2; Tuomi & Sarajärvi 2011, 91-100.)

4.3 Tutkimuksen luotettavuus ja laatu

Tutkimusta piti arvioida eettisesti. Eettisyyden periaatteita olivat oikea ja väärä. Työssä piti toimia hyvän tieteellisen käytännön mukaan eli toimia rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Tiedonhankinnassa tuli käyttäytyä hyvin eettisesti ja suhtautua kriittisesti

lähteisiin, varsinkin painamattomiin lähteisiin. Raportin eettisyyttä piti pohtia teema-haastattelujen kohdalla, koska menetelmä ei saanut olla liikaa haastattelijan johdatte-lua. (Laurea ammattikorkeakoulu 2013.)

Kun työhön haastateltiin henkilöitä, jotka kertoivat omista kokemuksistaan, oli silloin haastattelumateriaali luottamuksellista. Tutkimuksessa haastattelumateriaali tuotiin julki nimettömänä. Haastatteluaineisto tuhottiin opinnäytetyön päätyttyä. Teemahaas-tattelu oli joustava, koska haastattelu eteni hyvin vapaasti keskustellen. Se syvensi ja selvensi vastauksia. Teemahaastattelun etu oli, ettei se määrittynyt kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen tutkimukseen, eikä se rajannut haastattelukertojen määrää. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.)

Hyvän haastattelurungon perusteella tavoiteltiin laadukasta aineistoa. Haastattelussa oli pääteemat, joiden lisäksi oli lisäkysymyksiä ja haastattelutilanteessa muodostui myös lisäkysymyksiä. Haastattelijalla, joka oli samalla opinnäytetyön tekijä, ei ollut haastatteluun varsinaista koulutusta tai kokemusta. Haastattelua edesauttoi reipas asenne ja ennakkoluulottomuus. Haastattelun aikana haastattelijä tarkisti välineistöä aika ajoin ja ennen haastattelua tehtiin koeäänitys, jotta varmistettiin kaikkien haasta-teltavien äänen kuuluvuus. Haastattelun päätyttyä varmistettiin, onko kellään muuta lisättävää. Haastattelun kysymyksiä valmisteltiin useassa vaiheessa, toimeksiantajien ja haastattelijan lähipiirin kesken. Ensimmäisen haastattelun jälkeen erottuivat hanka-lasti muotoillut kysymykset ja niihin tehtiin parannuksia tarkentaen kysymyksiä. Haas-tattelut litteroitiin pian haastattelun jälkeen. Litterointi oli haastattelu nauhoitusten kir-joittamista sana sanalleen tekstinkäsittelyohjelmaan. Haastattelijä alleviivasi litte-roiduista teksteistä yhteen liittyviä asioita, joita oli käsitelty jo teoria osuudessa. Teksteistä valittiin myös opinnäytetyön tuotoksen kannalta merkityksellisiä asioita. Nimet-tömät litteroidut tekstit tarkasteltiin lopuksi, jolloin litteroija sai vahvistusta opinnäyte-työhön valituille tuloksille. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184-187.)

Reliabiliteetti tarkoitti luotettavuutta, kun aineisto toisti itseään haastattelusta toiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 134-143.) Haastatteluissa toistui kaava, miten sukupolven-vaihdos oli suunniteltu, toteutettu ja tarkoitus purkaa. Jokainen sukupolvenvaihdos osoittautui erilaiseksi, koska yksikään tila tai ihmisten suhteet eivät olleet samanlai-set.

Validiteetti tarkoitti pätevyyttä, jossa valittu mittaustapa ja tutkimusmenetelmä toden-sivat mitä tutkimuksessa oli tarkoitus mitata. Reliabiliteetti ja validiteetti sopivat lähin-nä ei laadullisiin tutkimuksiin eli kvantitatiivisten tutkimusten luotettavuuden tarkaste-luun. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 134-143.) Laadullisessa tutkimuksessa oli tärkeää,

että tekijällä oli riittävästi aikaa tutkimuksen tekemiseen. Validiteetti täyttyi ajan kanssa, kun työn tekijälle tuli käytännön kokemusta ja ymmärrystä menetelmän hallinnasta. Haastattelutilanteessa oli helpompi puhua sukupolvenvaihdos-termistöllä, kun asiasanat olivat opeteltu aiemmin. Yksin opinnäytetyötä tekeväälle oli tärkeää, että tutkimustulokset olivat relevantteja ja oikein valittuja. Tutkimustulokset johdettiin litteoitua aineistoa koodaamalla.

Arvion mukaan opinnäytetöistä vähemmän kuin yksi sadasta oli tieteellisesti merkittävä. Opinnäytetyö oli siis tekijänsä harjoitustyö, jonka tavoitteena oli näyttää oppineisuutta omalta alalta. Tästä syystä opinnäytetöiden aineistojen koot voi asettaa omaan arvoonsa, eikä aineiston kokoa tarvitse pitää merkittävimpänä kriteerinä. Aineistojen koko oli syytä tuoda esille ja perustella. Tulosten kannalta ei ollut ratkaisevaa aineiston koko vaan tulkintojen kestävyys ja syvyys. Laadullisen tutkimuksen tavoite oli kuvata tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa, antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta sille ilmiölle, josta kirjoitettiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 85-86.) Kun haastattelut oli tehty, aineiston kokoa pohdittiin riittävyden kannalta. Aineiston perusteella mietittiin tuoko uusien haastattelujen tekeminen työlle lisäarvoa. Tutkimustuloksia kirjoittaessa huomattiin, että asiat, jotka nousivat tulosten keskiöön, olivat selkeästi haastateltaville tiloille tärkeimpiä asioita. Jos aineistoa olisi kerätty lisää, olisi voinut aineisto paisua liian isoksi ja vaikeaksi käsitellä.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Tausta

Hyvin monet asiat vaikuttivat tilan omistuksen siirtoon: tavoitteet, perheen ilmapiiri, lapsien määrä ja tilan toiminta. Jokainen kauppa oli erilainen, ei ollut kahta samantyyppistä sukupolvenvaihdosta. Haastateltavien tilojen tyypillinen kokoonpano oli luopuja pariskunta ja jatkaja, heidän lapsensa tai jatkajapariskunta. Toinen jatkajista oli luopujien rintaperillinen.

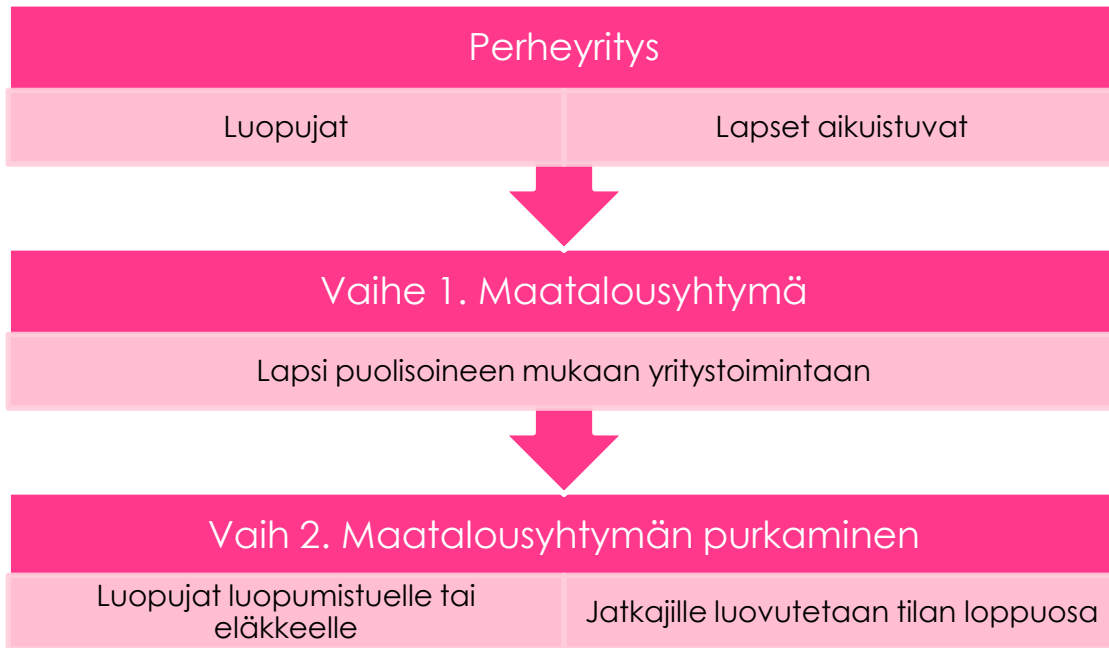
Haastateltavat tilat olivat lypsykarjatalouden yrittäjiä. Haastateltavat olivat valittu lypsykarjataloudesta, koska Pohjois-Savossa keskeisin tuotantosuunta oli lypsykarjatalous. Lypsykarjataloudessa on muihin nautakarjatiloihin verrattuna enemmän työtä ja siellä tarvitaan työvoimaa enemmän kuin muilla nautakarjatiloilta yhtä eläintä kohden. Haastatteluaineisto ei ollut kovin laaja, mutta lisähaastattelujen tekemisellä ei koettu olevan tämän työn kannalta lisäarvoa.

Eräs maatalousyhtymä oli toiminut yhdessä sen aikaa, kunnes luopujat pääsivät luopumistuolle. Toinen tila oli toiminut 1,5 vuotta maatalousyhtymänä ja he aikoivat jatkaa niin kauan kunnes luopujat pääsevät eläkkeelle. Eläkeikästä asti saattoi olla jopa 15 vuotta. Kolmas tila oli juuri tehnyt vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen ja heillä oli ajatuksena toimia maatalousyhtymänä, kunnes luopujat pääsisivät eläkkeelle. *”..riippuu aika paljon luopumistuesta ja minkälainen tuo lainsäädäntö tulee olemaan. Luopujat ovat niin nuoria, että eivät voi jäädä eläkkeelle...Saattaa hyvinkin olla vaikka kymmenen vuotta, jos pitää vanhuuseläkettä odottaa.”*

5.2 Suunnittelu ja yhteisyrityksen valmistautuminen

Luopujat olivat aikanaan ostaneet tilan ja kehittäneet sitä omalla työllään. Maatilaan ja yritykseen liittyi vahvoja tunnesiteitä ja elämäntapa. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos oli hyvä tapa luopua johtajan roolista. Omaa roolia kehittämällä ja kasvamalla jokainen oppi luopumaan. Toisille luopuminen saattoi olla kivuton ja helppo, mutta harvoin. Tällöin taustalla saattoi olla jo pitempi aikaiset luopumisen ajatukset. *”Sukupolvenvaihdos prosessi lähti käyntiin, kun luopujat alkoivat miettiä sukupolvenvaihdosta. Jatkajat löytyivät lopulta ja prosessi eteni nopeasti eteenpäin. Haastavinta oli miettiä tehdäänkö tilakauppa kerralla vai vaiheittainen. Koko tilan kauppaa ei koettu ajankohtaiseksi, koska luopujat eivät vielä iän puolesta päässeet luopumistuolle.*

Luopujat halusivat päästä helpommalle työmäärässä ja niinpä yhtymä koettiin, että ”pikku hiljaa vähemmille töille”. ”Koimme tärkeänä, että nuoret pääsevät juurtumaan yritykseen eivätkä karkaa maailmalle. Olimme hyvillämme, että jatkajat löytyivät.” Vaiheittainen sukupolvenvaihdos oli omalla tapaa siirtymävaihe eläkkeelle. Luopujat olivat tehneet elämän työnsä tilalla ja kokivat maatilalla työskentelyn elämäntapana. *”Henkisesti olisi ollut rankempi, jos joutuisi muuttamaan pois.”* Eräiden haastateltavien mielestä kolme vuotta maatalousyhtymässä yhdessä luopujien kanssa oli lyhyt aika (kaavio 1).

Kaavio1. Prosessikuvaus vaiheittaisesta sukupolvenvaihdoksesta (Kirsi Kämäräinen 2014)

Haastateltavat kokivat yrityksen tavoitteiksi karjan kehittämisen ja maidon tuotantoon keskittymisen. Koneistus oli yhdellä tiloista jo osittain ulkoistettu ja he kokivat, että jatkossakin käytetään urakoitsijaa peltotöissä, kun tuotantoa laajennetaan. Toinenkin tila kertoi, että aikoi muutaman vuoden päästä laajentaa lisäämällä lehmäpaikkoja maltillisesti. Jos jatkajat olivat valmiita tulemaan mukaan yritystoimintaan, saattoi tilan vanhojen rakennelmien kannalta tulla kannustusta alkaa laajentamaan tilaa. Rakennusprojekti kahdestaan luopujien kesken tuntui liian raskaalta taakalta. Rakennusprojektiin tehtäviä ja vastuita jakaessa muille osakkaille, taakka keveni. Esimerkiksi lantala voi olla sellainen, joka täytyy olla säädösten mukainen ja toimia. Lantalankin peruskorjaus tulee jossain vaiheessa ajankohtaiseksi. Suuret peruskorjaukset tai uuden lantalan rakentaminen voi tulla melkoisen kalliiksi, kun se suhteutetaan tuotantoon. Voi olla kokonaisuuden kannalta järkevintä rakentaa uusi navetta ja sen yhteyteen

uusi lantala. Investoinnit olivat jokaisen maatalousyhtymän perustavien yhdessä sovitava jo ennen maatalousyhtymä vaihetta. Millaisia investointeja yhtymän aikana aiotaan tehdä? Voihan olla järkeväkin, että yhtymän aikana ei tehdä investointeja, jotta sitä ei maksateta luopujilla. Yksimielisyyttä tarvittiin investointien kanssa, jos yksi osakas halusi, että rakennetaan uusi navetta ja muut osakkaat olivat sitä vastaan. Olisi suotavaa etukäteen keskustella investointihaluista. Erään haastateltavan mielestä yritystoiminnassa täytyi tähdätä pitkälle, mutta Suomen maatalouspolitiikka oli epävarmaa. Jos miljoonan euron investointi tehtiin, tuli siihen sitoutua kymmeniksi vuosiksi eteenpäin. Hänen mielestä olisi parempi pikku hiljaa investoida, koska kyllään ei ole kokemusta ja ymmärrystä lisääntyvästä työmäärästä, jos yhtäkkiä lisättäisiin 40 lehmää. Eräs haastateltava tiedosti mahdolliset terveysriskit ja henkiset paineet investoinnista johtuen.

Yhteisrittäjyyteen voi valmistautua tiettyyn pisteeseen asti, mutta sen jälkeen oli sopeuduttava ja keskusteltava asioista silloin, kun se oli ajankohtaista. Erään tilan jatkajat kertoivat, että etteivät kyseenalaistaneet pärjäämistä niin rahallisesti kuin yhdessä toimiessa luopujien kanssa. Kun kaikilla osakkailla oli tavoite tiedossa, että luopijat siirtyivät jossain vaiheessa tai nimeämättömän vuoden jälkeen sivummalle yritystoiminnasta koettiin yhtymä aika ohimenevänä.

Eräs jatkaja sanoi, että hänellä oli ollut semmoinen tunne koko ajan, että jää tilaa jatkamaan. Luopujien oli tärkeää huomioida jatkajaa kannustamalla jatkajaa kokeilemaan jotain muuta ennen kuin asettui tilalle yrittäjäksi. Eräät luopijat kertoivat, että olivat sanoneet, että elämää oli maatilan ulkopuolellakin. *”Se oli ihan hänen oma valintansa, jopa ihan ”HUS-HUS” yritettiin hätistellä.”* Yrittäjäksi ryhtyminen oli hyvin sitovaa, koska karja vaati päivittäistä huolen pitoa. Itsenäistä elämää aloittavalle oli hyvin tärkeää kokeilla omia siipiään ja tehdä jotain muuta ennen yrittäjäksi ryhtymistä. Palkkatöissä työskentely opetti ja sen jälkeen osasi arvostaa ns. itselle tehtyä työtä.

Jatkaja oli voinut kokea koko elämänsä ajan, että jää jatkamaan tilaa. Eräs jatkaja oli käynyt jo ensimmäisellä luokalla koulussa ollessaan ruokkimassa vasikoita ja rehua hän oli jakanut polkutraktorilla. Hän oli kasvanut tilalle ja omaksunut pienestä pitäen työt. Erään maatalousyhtymän isäntä ihmetteli, kuinka oli jaksanut olla aamuisin niin virkeä, että oli pukeutunut lapselle päälle ja kantanut navettaan karsinaan, jotta lasta ei tarvinnut jättää taloon yksin. Psykkisesti vaiheittainen sukupolvenvaihdos oli jatkajille, joilla ei ollut aiempaa kokemusta yrittäjyydestä ja koko tilan hallinnasta, oli matalampi kynnyks aloittaa. *”..ei tule issoo puotosta, että joutuu itse päättämään ja itse tekemään ja tietämään vaan on joku joka on tehnyt sitä pitempään ja tietää ja osaa*

neuvoa. Se on vaan helpompi se siirtymä puolin jos toisin. Vanha väki ei joudu poistumaan heti. Se on tasainen siirtymä.”

Haastateltavat tilat kertoivat, että olivat suunnitelleet tilakauppaa 1-1,5 vuotta. Verottajan ennakkoveroratkaisuhakemus ja nuoren viljelijän aloitustukihakemus piti olla haettuna jo edellisenä vuonna hyvissä ajoin ja odottaa niistä päätökset, jotta tilakaupan pystyi toteuttamaan heti vuoden alussa. Jatkajia mietityttivät tilan käytännön työt, koska he kokivat, etteivät olleet riittävästi mukana navetta ja peltotöissä ennen tilakauppoja.

Miten luopujat suhtautuvat jatkajiin, jos jatkajina ovat oma lapsi ja hänen puoliso? Eräät haastateltavat sanoivat näin: *”Puolen kymmentä vuotta tullut pyörityä nurkissa, jossain määrin, kun on kerinnyt, kyllä kai ne on kahtonu, että johonkin on, kun yhteiseen projektiin on rupeamassa.”* Tutustuminen ajan kanssa toiseen ihmiseen synnyttää syvän luottamuksen. Jatkajapariskunnan avioliittoa pidettiin vakuuttavana sitoumuksena yhteisyritykseen.

Ennen yhteisyritykseen ryhtymistä oman tai puolison vanhempien kanssa kannatti miettiä, halusiko tehdä töitä yhdessä. Henkilökemioiden oli yksinkertaisesti onnistuttava. Eräs haastateltava heitti kysymyksen: *”Miten päivittäiset asiat hoituvat, jos ei tule toimeen jonkun osakkaan kanssa?”* Asumisjärjestelyt haluttiin järjestää niin, että jokaisella oli oma koti. Omaa kotia ei haluttu jakaa luopujien kanssa. *”..ainakin asumista on mietitty kovasti, että saman katon alla ei tulla asumaan. On yksityisyyttä ja rauhaa.”*

5.2.1 Millä ehdoin sukupolvenvaihdoksen voi tehdä vaiheittain?

Maatalousyhtymää perustettaessa voivat jotkut asiat olla ehtona, esimerkiksi: liikevaihtoa ja varallisuutta riittävästi, että yksityistalouteen jää rahaa. Osakkaiden väliset suhteet toisiinsa ja ilmapiiri nousevat ennen kaikkea tärkeäksi. *”Paljonko on yksityistalouteen otettavissa. Voihan se olla iso tila, mutta ei paljon jää tulosta. Ja siitäkin hän, se riippuu minkälaisella rahamäärällä selviää yksityiselämässä.”*

”...työilmapiirin ja kaiken kannalta tosi tärkeä. Ei siellä navetalla viihdy, jos ei ihmisten kanssa tule toimeen, ei varmasti työnteko ole mieluista. ...ei ole lakipohjaa millään tavalla, niin tuntuu epävakaa pohjalle, jos henkilösuhteet eivät ole kunnossa. Henkilösuhteet voivat olla rajoittava tekijä.”

Kaikki haastateltavat korostivat osakkaiden välillä hyviä välejä ja toimeen tulemista. Jos yhdessä yrittäminen olisi jatkuvaa kädenvääntöä, eikä olisi minkäänlaista yhteispeliä, ei siinä olisi mitään järkeä. Erityisesti korostaen, jos kaikkien työpanos oli samanlainen ja kaikkia tarvittiin saman lailla työtehtävien teossa.

Miten sitten osakkaat löytävät yhteisen näkemyksen asioihin ja kehittämistarpeisiin? Ja miten ne ratkaistaan? Eräät haastateltavat sanoivat näin: *”Sitten aina tapellaan ja viännetään kättä, huudetaan ja möykätään, ee pelota, se kuuluu asiaan. Välillähän niitä törmäyksiä tulloo, niistä pittää vuan huastella ja aina niistä on yl mänty.”*

Elinkeinosuunnitelman perusteella tehtiin laskelma, oliko tila elinkelpoinen ja pystyikö tulosta jakamaan. Elinkeinosuunnitelman laatijan tuli laskea, että yrittäjäperheelle oli jäätävä 25 000 euroa/vuosi/perhe. Maatalousyhtymäaika oli hyvin pitkälti elintaso- ja asennekysymys. Maatalousyhtymää voi lähtökohtaisesti alkaa miettimään, että haluaako tulla toimeen toisten ihmisten kanssa? Olivat taloudelliset tai varallisuus asiat mitä tahansa, osakkaiden kanssa oli pärjättävä.

5.2.2 Neuvojan rooli

Sukupolvenvaihdoksen suunnitteluvaiheessa oli vaikeimpia asioita keskustella kauppahinnasta. Sukupolvenvaihdoksesta oli puhuttu enemmän ja laajemmin neuvojan ollessa paikalla. Erään haastateltavan mielestä se oli ollut pahin tilanne, kun vieras oli mukana ja miettivät, että miten tekisivät sukupolvenvaihdoksen. Keskustelu vain sukupolvenvaihdoksen osapuolien kesken oli ollut hyväksi. Neuvojalta oli iso rooli sukupolvenvaihdoksessa. Neuvojan voi olla vaikea asettua puolueettomaksi vai asettuuko hän jatkajien vai luopujien puolelle. Sukupolvenvaihdokset olivat arkoja asioita toisille, siinä vaadittiin neuvojalta hienotunteisuutta. Erityisesti luopujille sukupolvenvaihdos oli arvokas asia ja he kokivat siihen liittyvät asiat arkoina käsitellä. Tärkeää oli suunnitella osakkaiden asuminen ja aikataulu tilakaupalle. Oli tärkeää, miten neuvoja esitti asiat: antoiko vaihtoehtoja ja tuliko kaikki kuulluksi. Neuvojan ensimmäisen käynnin jälkeen sukupolvenvaihdosta suunnittelevat ehtivät miettiä mielessään, mikä olisi paras vaihtoehto luovutukselle ja kuinka kauppahinta määräytyi eri omaisuusosille. Kaikki haastatellut tilat korostivat neuvojan merkitystä, koska hänen avulla sukupolvenvaihdos eteni ja kaikki kauppaan liittyvät asiat tuli hoidettua asianmukaisesti.

5.2.3 Kauppahinta

Jatkajilla ei ollut kokemusta kiinteistökaupoista ja tilakauppa oli heidän ensimmäinen kiinteistökauppa. Jatkajilla oli sellainen olo, että he eivät edes tiedä, mitä tilasta pitäisi maksaa. Maatilan kauppa oli erilainen kuin vapailta markkinoilta ostetun kiinteistön tai maan. Sukupolven välisessä tilakaupassa oli kyseessä luopujien työn, suvun perinteen ja yrityksen jatkaminen, jossa kaupan osapuolet olivat lähisukulaisia. Luopujille tilakauppa oli iso asia, koska siinä he pystyivät määrittämään: mitä he halusivat elämän työstään? Vaikka luopujat olivat saaneet työstään korvauksen, tilan pidon aikana. Kaikkien tilakaupan osakkaiden oli hyvä pohtia, millaista elintasoa haluttiin jatkossa? Kauppahinta voi nousta toisessa vaiheessa monesta eri syystä. Näitä voivat olla päätehakkuu kypsän metsän iso ala. Tällöin koettiin tilan maksaminen liian helpoksi. Myös maatalousyhtymän aikana tehty iso investointi tuotantoon voi nostaa kauppahintaa ylöspäin, koska tilan tuottoarvo voi nousta hyväksi. Tilan tuottoarvolla kauppahinnan maksaminen koettiin helpoksi.

Kun osakkailta tiedusteltiin 2. vaiheen kauppaa ja sen kauppahintaa, olivat mielipiteet osakkaiden kanssa eriäviä. Toisten mielestä kauppahinta pitäisi jossain määrin olla tiedossa ja olla jonkun näköinen selvyys: mistä se lasketaan ja mihin luokkaan se asettuu. Tilakauppa lahjana sopisi jatkajille, mutta jotain he olivat valmiita maksamaan ja varsinkin silloin, kun maatalousyhtymä ajasta oli tulossa pitkä. He arvelivat, että pellon ja metsän arvo saattaisi olla erilainen kymmenen vuoden päästä. Pankista oli sanottu, että kauppahinta voi riippua tilan taloudesta yhtymää purkaessa. Minkälainen rahoitus on mahdollista saada. Toiset haastateltavat kertoivat kuin yhdestä suusta: *"Eeeiii.. Sinne on niin pitkä aika. Se on ihan aivan täys mahottomuus arvioida omaisuuserät"*, kun heiltä toisen vaiheen kauppahintaa tiedusteli.

Haastateltavat tilat olivat sopineet, että toinen vaihe tehdään heti, kun luopujat pääsevät luopumistuelle tai eläkkeelle. Kun eläkkeelle siirtyminen on muutamien vuosien tai kymmenien vuosien päässä, voi kauppahinta nousta toista kauppaa tehdessä. Jos luopujien mielestä kauppahinta ei ole riittävä, on jatkajina mietittävä, pystyykö ko. kauppahinnasta selviytymään kohtuudella. Jos jatkajat suostuivat, oli heidän oltava valmiita maksamaan isompi kauppahinta. Kauppahinnan nousemisen taustalla voi olla tilan omaisuuserien korkeampi arvo, luopujien toimeentulon turvaaminen tai sisarusten huomioiminen. Eräät haastateltavat jatkajat halusivat, että kauppahintaa ei muistella enää tilakauppojen jälkeen. *"Halusimme maksaa tilasta enemmän kuin, että toista osapuolta olisi jäänyt harmittamaan, että tila siirtyi liian halvalla."* Kun he suostuivat korkeampaan kauppahintaan, he tiesivät mitä tilan pyörittäminen on ja missä

ajassa he pystyivät tilan maksamaan takaisin. Tilakaupassa jatkajan olisi hyvä olla valveutunut. Tilan kauppahinnasta oli keskusteltava silloin, kun se oli ajankohtaista. Kauppahinnasta voi olla vaikea keskustella, koska luopujilla voi olla eri näkemys kuin jatkajilla.

5.2.4 Elämä on yllätyksiä täynnä, kaikkea ei voi suunnitella

Tilan ulkopuolelta voi tulla aivan yllättäviä tarjouksia. Esimerkiksi lähialueen tilalla oli luopuja lähestymässä eläkeikää ja hänellä ei ollut jatkajaa. Jos peltoja ei haluttu enää itse viljellä ja peltojen myynti oli vieras ajatus, voi vuokraaminen alle 40-vuotiaalle viljelijälle olla ratkaisu luopujalle päästä luopumistuella. Ehtoon kuului myös, että viljelijä asui 5 km päässä tilasta. Yli 56-vuotiaalle luopumistuki oli mahdollista lisämaata vuokraamalla vuoteen 2012 saakka, nyt luopumisikä on noussut 60-vuoteen vieraalle luovuttaessa. Jos tilan luopijat ovat yli 40-vuotiaita, voi olla ratkaisu perustaa maatalousyhtymä alle 40-vuotiaan jatkajan kanssa. Näin alueen viljelijä voi päästä luopumistuella. (Eläkevakuutus 2013.)

Vaiheittainen sukupolvenvaihdos on vain tilapäistä. Tuona aikana voi sattua esimerkiksi osakkaan äkillinen kuolema, joka aiheuttaa sen, että tilasta neuvottelee muut osakkaat perikunnan kanssa. Esimerkiksi luopijat voivat varautua tähän tekemällä testamentin jatkajan hyväksi, jos halutaan pitää tila jakamattomana. ”*Siinä vaiheessa, kun on varallisuutta, mielestämme testamentti on ajankohtainen.*” Haastatteluissa korostui, että erikoistapauksiin ei oltu varauduttu, kuten osakkaan kuolema tai terveyden menetys, josta aiheutuu täysi kyvyttömyys hoitaa omia asioita.

5.3 Osakkaiden vastuut ja päätösten tekeminen

Haastateltavat kokivat, että jatkaja piti saada ottamaan vastuuta ja antaa tilaisuus osallistua yritystoimintaan. Tärkeänä johtoaikutuksena, että yritystoiminnan ja luopuji-
en työ jatkuu. ”*Ja saadaan kersa kiinni tähän, että ei lähe muualle höyryämään. Yh-
teen aikaanhan oli paljon sillälailia, että vanha pariskunta piti vaan, ja piti ja piti.. Niin
pennut kahto, että piä puljus ja lähtivät muualle. Eikä tule yllätyksenä, että mitenkä
tämä homma pyörii ja minkälaiset rahavirrat on. Ee tule mittään kuvitelmia tästä
hommasta. Vaikka jatkaja onkin jo ollut aiemminkin mukana.*” Jatkajat arvostivat, että eläimiä oli jalostettu, rakennukset huollettu ja konekalusto oli ajan tasalla. Jatkajat

kokivat, että saavat vastuuta, kun heille annettiin selkeitä vastuutehtäviä yrityksestä. Maatalousyhtymässä oli otettava huomioon, että velat ja ennakkoerot olivat henkilökohtaisia.

Vaiheittainen sukupolvenvaihdos mahdollisti pienemmän vastuun ja velan oton kuin kerralla tehtävä tilakauppa. *”Ja onhan se helpompi tehdä, kun puolet on jo aiemmin siirretty jatkajalle, ei ole niin hirvee räjäys kerralla. Eihän sitä tiedä minkälaista se on sitten 15 vuoden päästä.”* Haastateltavat kertoivat myös, että kun maatalousyhtymässä oli useita osakkaita, tällöin ei tarvinnut aina kaikkien herätä kukon laulun aikaan töihin. Vuorotellen tasapuolisesti lehmien hoito toi helpotusta tilan pidon aloitukseen tässä tapauksessa erityisesti jatkajille.

Luopujat tekivät osaltaan navettatyöt ja jättivät jatkajille paperityöt. Maatilan tulos jaettiin osuuksien mukaan. Jatkajilla oli suurin osuus yhtymään. *”Maatilan tulos jaettiin maatilan osuuksien mukaan. Ainiin ja kirjoitimme yhtymäsopimuksen. Silloin yhtymän osuudet kirjattiin prosentteina ja mitä kuka kukin tekee. Toinen jatkajista teki isommat tilaukset ja toinen jatkaja paperityöt, luopujat eivät mielellään halunneet tehdä ylimääräistä työtä eli paperitöitä.”*

Haastattelujen perusteella jokaisen osakkaan vastuu asettui töitä tekemällä ja kuka parhaiten osasi kunkin homman. Yhteisiä käytänteitä suosittiin, jotta kaikki osakkaat tekisivät esimerkiksi vasikan juoton tai lehmien umpeen panon samalla lailla.

5.4 Rahan käyttö

Kaikki haastateltavat korostivat yhtymä ajan olevan elintasokysymys. Millaista kukin osakas odottaa? On yhtymäkohtaista, onko yhtymätili yrityksen ja jokaisen osakkaan yksityistalouteen käytettävissä vai onko osakkailla oma tili, jonne yhtymän tililtä siirretään ns. kuukausipalkka osakkaan omaan käyttöön. Käytännön töiden järjestelyn kannalta oli järkevää, että isommat tilaukset, kuten lannoitteet ja väkirehut tilasi yksi osakas, jonka vastuulla asia oli. Jokaiselle osakkaalle siirrettiin kuukausittain joku sovittu summan ns. palkka ja loppuvuodesta jaettiin rahat osuuksien mukaan, kun maatalouden tulos oli tiedossa.

5.5 Osakkaiden väliset ihmissuhteet

Suunnitelmia ja tulevaisuuden tavoitteita tiloilla tehtiin haastattelujen perusteella hyvin usein ja päivityksiä tuli tuon tuosta. ”*Yhtiökokous istuu harva se ilta.*” Toisille tiloista riitti isompi palaveri pari kertaa vuodessa, joissa käsiteltiin raha-asioita ja mahdollisia tulevia hankintoja. Tilojen sisällä osakkailla oli myös erilaisia tarpeita palavereihin. Yrityksen toiminnasta keskusteleminen tuntui osakkaista luontevammalla kahvitaulolla. Perheyrytyksissä kokoonnuttiin myös yhdessä syömään tai kahville.

Muut osakkaat tunsivat myötätuntoa osakasta kohtaan, jos stressi nousi jonkun laitteen rikkoontumisesta. Jokaisella osakkaalla oli oma osaamis- tai vastuualue, joten toiset osakkaat ymmärsivät, jos johonkin piti ostaa osia tai kokonaan uusi kone.

Maatalousyhtymässä toimiessa oli opittava uusia rooleja ja olemaan avoin. Keskusteleminen kaikista asioista oli hyväksi. ”*Sillälailla nyt joutuu enempi huastelemaan, ee voe sallaisuuksia pittee.*” Yhteisen päämäärän saavuttamiseksi oli joskus joustettava. Kun oli joustava, oli hyvä mieli jokaisella, eikä ylimääräistä kitkaa syntynyt. Luopujat, jotka olivat avoimin mielin mukana maatalousyhtymässä, kertoivat olleensa valmiita antamaan periksi. ”*Annoimme jatkajien tehdä muutoksia esimerkiksi rehujen hankinnassa, koska emme halunneet rajoittaa toimintaa. Perustellustihan he niitä tekivät.*”

Kaikista haastatteluista kävi ilmi keskustelujen tärkeys ristiriitatilanteiden ennaltaehkäisemiseksi tai käsittelemiseksi. ”*Päätöksen teko asioihin liittyvissä tilanteissa kaikkien on hyvä olla avoimia. Ennemmin kysyä: mitä mieltä sinä olet asiasta?*”

5.6 Vaiheittain tehdyn sukupolvenvaihdoksen hyödyt

Vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen merkittävin rahallinen hyöty tuli verotuksessa, kun ansiotuloveron progressiivisuus pieneni. Myös kauppahinnan ja eläinten hankintamenon pystyi jaksottamaan. Tilakaupassa luopujille tuli kovia tuloveroseuraamuksia ja jatkajille vähennystä kauppahinnan omaisuuseristä. Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa tuloverotus jaksottuu luopujille. Vaihtoehtona oli myös tilan siirtäminen lahjana, tällöin tuloveroseuraamuksia ei tullut.

Vaiheittaisella sukupolvenvaihdoksella oli monia positiivisia vaikutuksia kaikkien osakkaiden kannalta. Niin sanottu hiljainen tieto ei siirry jatkajille muuten kuin luopujien mukana yhdessä tekemällä. Onhan voinut olla niinkin, että jatkajat ovat jo saaneet

hiljaista tietoa koko elämänsä ajan. Työn jakaminen koettiin hyvänä. *”Muita hyötyjä ajatellessa työntekijöitä on omasta takaa. Että ei tarvitse tehdä yksin niin paljoa.”*

Yhtymän perustamisen ajankohdan määräys oli tärkeää. Verotusta ajatellen selkeintä oli perustaa yhtymä heti vuoden alusta 1.tammikuuta, koska veroilmoitus tehtiin kalenterivuotta kohden. Myös vuoden aikana tehtiin tilakauppoja, joissa järkevintä oli tehdä kauppa joko kuun viimeinen tai ensimmäinen päivä. Näin varallisuuden jakaminen verotettavaa henkilöä kohden oli helpompi kohdentaa.

Tärkein käytännöllinen hyöty syntyi työn ja vastuun jakamisesta. Luopujat olivat tehneet pitkän uran ja kokivat, että kerralla työstä irtautuminen olisi ollut henkisesti rankempi. Niillä luopujilla, joilla luopumistuki- tai eläkeikä oli kauempana, halusivat jakaa tilan kehittämiseen liittyvän ison investoinnin. Jatkajien halu tulla mukaan tilan toimintaan, antoi kipinän luopujille alkaa kehittämään tilaa.

5.7 Tietokortti

Opinnäytetyö oli toiminnallinen eli työelämän kehitystyö. Tässä työssä tuotettiin tietokortti aktiivinen SPV- tila hankkeelle. Työn yhtenä tavoitteena oli luoda uutta ja yleisöystävällisempää materiaalia sähköiseen muotoon. Liitteessä oleva tietokortti on opinnäytetyön tekijän tuotos, joka on luovutettu hankkeelle jatkojalostettavaksi ja viimeisteltäväksi. Viitekehyksen ja tulosten tuloksena suunniteltiin rakenne ja sisältö tietokortille, joka ohjasi lukijaa aste-asteelta vaiheittaisen sukupolvenvaihdon prosessiin. Näistä nousi esille ne tärkeimmät asiat, jotka olisi hyvä jokaisen vaiheittaista sukupolvenvaihdon suunnittelevan ottaa huomioon. Tietokorttiin liitettiin linkit lähteisiin, joista sai syventävää ja ajantasaista tietoa, koska tieto vanhenee tietoyhteiskunnassa nopeasti. Tuotos on nähtävissä Internetissä osoitteessa: <http://spv.savonia.fi/>. Tietokortti on myös opinnäytetyön liitteessä 2.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseen haastateltiin pohjoissavolaisia vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen tehneitä tiloja. Sukupolvenvaihdoksen suunnittelua kannatti mieltä ajoissa ja laittaa suunnitteluprosessi käyntiin, jotta erilaisia päätöksiä ei tarvinnut tehdä hätiköiden. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos sopii sellaisille tiloille, joilla luopujat eivät ole luopumistuki-ässä tai eläkeiässä ja jatkaja olisi valmis iältään ja haluiltaan mukaan tilan toimintaan. Luopuminen oli luopujien tahtotila, mikä ajan myötä kasvoi. Tilan jatkuvuuden kannalta kannatti tila pitää kehityskelpoisena ja olla mukana kehittämässä. Tilaa kehitettiin jatkajien ja tilan jatkuvuuden hyväksi. Jos luopujat olivat halukkaita jakamaan työtä ja vastuuta, oli vaiheittainen sukupolvenvaihdos erittäin hyvä ratkaisu.

Sukupolvenvaihdos tarkoitti koko tilan omistuksen ja hallinnan siirtoa. Käytännössä vaiheittainen sukupolvenvaihdos tarkoitti kahta kauppa, jossa ensimmäisessä tilakaupassa omistus tehtiin osaan tilasta ja toisessa kaupassa tilan loppu osan osti jatkajat. Ilman sopimuksia tilan kauppahinta toisessa vaiheessa nousi suuremmaksi. Tähän saattoi liittyä halu saada korvaus elämän työlleen, sisarusten huomioiminen ja miten helposti jatkajat voivat selvittää tilanmaksusta. Liian iso tilakaupan hinta vaikeutti tilan kehittymistä, koska investoinnit olivat suuria ja rahoituksen saamiseksi oli oltava vakuuksia.

Tutkimuksen tulosten perusteella oli tilakohtaista, kuinka pitkäksi aikaa maatalousyhtymään sitouduttiin. Toisille se oli tiedostettu lyhyt vaihe, kun taas toisille se oli useamman, jopa kymmenen vuoden vaihe. Yhteisryttäjäyys ajan ollessa lyhyempi, jotkut investoinnit voitiin siksi aikaa jäädyttää, esimerkiksi traktorin osto.

Jäähdyttely teki hallaa yritystoiminnalle ja sen kehittymiselle. Jos jatkajat halusivat kehittää tilaa ja luopujat olivat taas passiivisempia tai tyrmäsivät kehitysideoita, saattoi tilan pidon arki muuttua jatkajista raskaammaksi ja tilan kehittyminen hidastua. Joillekin luopujille saattoi tulla maatalousyhtymän loppuvaiheessa jäähdyttelyolo. Jos luopujat olivat kaukana eläkeiästä, heillä oli vielä haluja tilan kehittämiseksi. Perusarki ja työruutiinit voivat olla jo hitsautuneet ajan saatossa kaikilla osakkailla yhteen, mutta muutokset ja kehittyminen vaativat aina syvempää keskustelua ja pohdintaa yhteisryttäjäydessä. Ja koska päätöksissä oli oltava samaa mieltä, oli ainut tapa asioista sopimiseen keskusteleminen.

Ihmissuhteet olivat yhteisrittäjyyden aikana koetukselle, jos osakkaana oli dominoiva tai itsekäs tyyppi. Maatalousyhtymän kaltaisessa yhteisyrityksessä joustavuus oli valttia, jota jokaisen tuli vaalia. Koska maatalousyhtymän riitatilanteita ei säädellyt suoranaisesti mikään laki, oli toiminnan perustuttava hyviin keskustelutaitoihin ja yksimielisyyteen. Ennen maatalousyhtymää perustettaessa oli jokaisen osakkaan mietittävä oma tahtotila maatalousyhtymän ajalle ja keskusteltava kaikkien osakkaiden kanssa miten haluaa tulevaisuudessa tilalla toimia. Kaikkien osakkaiden oli oltava samassa tahtotilassa maatalousyhtymää perustettaessa ja kannettava se koko yhtymän ajan. Ihmissuhteet oli pidettävä kunnossa. Yhteisrittäjyyden aikana oli oltava sovussa ja jokaisen oli joustettava. Olivat taloudelliset asiat mitä tahansa, oli osakkaiden kanssa tultava toimeen.

Vaikka maataloudentöitä oli koneellistettu, oli työtä silti. Työmäärän paljous ja työtaakan kerralla tuleminen ja vastuu mietityttivät jatkajia. Sukupolvenvaihdos teki luopujat ja jatkajat riippuvaisiksi toisistaan, koska perheen ulkopuolelta oli vaikeampi löytää vastaavanlaista luottamusta. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos mahdollisti hiljaisen tiedon siirtymisen. Tietoja, taitoja ja kokemusta karttui yhteisrittäjyyden aikana. Tällaista tapaa tehdä tilakauppa voisi kuvata saattaen vaihdettavaksi. Luopujat saattavat jatkajaa yrittäjän tielle ja tilan toiminnan hallintaan.

Sukupolvenvaihdos kannatti aloittaa keskustelulla osakkaiden kesken. Ensin heidän kannatti keskustella avoimesti siihen liittyvistä asioista, kuten töiden tekeminen, asuminen, rahan käyttö ja maatalouden tuloksen jakaminen, tilan kehittyminen jatkajien ja luopujien näkökulmista. Neuvoja oli tarpeellinen kauppahinnan määrittämisessä ja tilakaupan ajoituksen määrittämisessä.

Rahan käytöstä tulisi sopia ennen maatalousyhtymän perustamista. Rahan käyttö oli tutkimuksen tapauksissa elintaso- ja tottumuskysymys: miten kukin osakas oli tottunut käyttämään rahaa ja mihin? Eri sukupolvilla oli eri näkemykset rahan käytöstä. Jatkajat olivat oppineet tarkoiksi jo opiskeluaikanaan, he myös halusivat käyttää enemmän rahaa tilan kehittämiseen. Luopujilla oli taustalla pitkä ura ja sen tuoma toimeentulo, joka mahdollisti korkeamman elintason.

Vastuiden jako ja päätösten teko onnistuivat, kun työtehtävien jako oli selvää ja jatkajille annettiin vastuuta. Jatkajat tekivät hankintoja, kuten vuosittain rehu ja lannoitelaukset. Roolien merkitystä ei haastattelujen tuloksena saatu. Tämä saattaa johtua siitä, että perheyhtymässä roolit eivät olleet niin selkeitä, koska kyseessä oli perheyhtymä. Tai voihan olla niinkin, että roolit ovat osakkaille itsestään selvyyskysymyksiä.

Toinen vaihe oli silloin, kun luopujat pääsivät luopumistuelle tai kun he pääsivät vanhuuseläkkeelle. Tuloksissa korostui, että luopujat kokivat tekevänsä vähemmän töitä yhtymän aikana. Vaiheittainen luopuminen ja töistä irtautuminen oli henkisesti parempi. Jatkajat kokivat maatalousyrittäjänä aloittamisen pehmeämpänä laskuna, jolloin jatkajien ei tarvinnut osata kaikkea heti ja he totuttelivat työmäärään. Töiden jakaminen toiselle osakkaalle oli helppoa, silloin kun jollakulla osakkaalla oli menoa. Toinen vaihe oli kuin ensimmäisen kaupanteon kertaus, jolloin kaupanteon erivaiheet tehtiin toiseen kertaan.

7 PÄÄTÄNTÖ

Maatilan omistajanvaihdos prosessia oli lopulta hyvin haastava kuvata, koska ajallinen kesto suunnittelussa ja maatalousyhtymän aikana oli jokseenkin määrittelemätön, johtuen tilojen erilaisuudesta. Sukupolvenvaihdos oli helpompi kuvata omistuksen siirtymisen ajasta, mutta siinä jäi huomioimatta esimerkiksi todellisen vallan siirtyminen jatkajalle. Se tapahtunee itsestään jokaisella tilalla. Tässä olisi toisen tutkimuksen aihe: miten todellinen valta vaihtuu maatilan sukupolvenvaihdoksessa?

Opinnäytetyössä parasta olivat haastattelujen tekemiset, se oli ehkä se tämän työn suola. Tapasin mahtavia ihmisiä, joilla oli upeat tarinat kerrottavana. Jokaisen luota lähdettyäni minulla oli ”taskut täynnä” juttuja kirjoitettava. Kokemukseni mukaan sukupolvenvaihdos ei kaadu veroseuraamuksiin, kauppahinnan määrittämiseen tai muuten byrokraattiselle tuntuvaan paperityöhön. Tärkeintä on, että jatkaja löytyy tilalle ja sen isoon ääneen sanoo. Keskustele ensin perheen kesken ja sitten ottavat yhdessä yhteyttä neuvontaan. Neuvonta on keskeinen apu silloin, kun kauppa on alle käyvän arvon, tilakauppaan liittyy nuoren viljelijän aloitustuki tai luopumistuki.

Tämä opinnäytetyö ei ollut virallinen tutkimus vaan lähempänä sanaa tutkimuksellinen eli tutkimuksen kaltainen. Teemahaastatteluista tuli haluttua painoarvoa opinnäytetyölle, todellisuuden tuntumaa ja esimerkkejä tosielämästä. Opinnäytetyön kehittymisen kannalta haastattelut, tekijän oma sukupolvenvaihdos ja koulutukset ovat tuoneet erityistä painoarvoa ja ymmärrystä työhön. Aihe vaati pitkän ajallisen työprosessin, jotta sen ymmärsi. Koulutuksia oli pitkin opinnäytetyöprosessia ja oma sukupolvenvaihdosprosessi käytännössä pyörähti käyntiin keväällä 2013 alkukartoituskäynnillä. Sukupolvenvaihdosprosessissa eläminen ja tilan tulevaisuuden suunnittelu saivat aikaan uusia keskusteluita ja opin ymmärtämään käytännössä SPV- prosessia. Mielestäni oman sukupolvenvaihdoksen läpi käynti, oli tärkeää tämän opinnäytetyön onnistumisen kannalta, vaikka se olikin kerralla tehty tilakauppa.

Olen lukenut artikkeleita muiden kuin maatalousyhtymien omistuksen siirrosta. Omistuksen siirtoon liittyi hyvin samanlaisia tuntemuksia kuin maatalouden omistuksen siirtoon. Muissakin yritysten omistuksen siirroissa ajoitus ja riittävän aikaisin aloitettu suunnittelu oli tärkeää. Veroseuraamuksista oli hyvä ottaa selvää jo etukäteen. Luopujasta oli varmasti huojentuneempaa luovuttaa yritys sellaisen käsiin, jonka hän tunsu ja koki pärjäävän päivittäisessä toiminnassa. Tilan toimintaa pitäisi kyetä jokaisen katsomaan ”ulkopuolisen silmin”. Tarkoitin tällä sitä, että tunteisiin sidotut asiat

pitäisi karistaa pois ja katsoa tilan toimintaa järjellä. Onhan meistä jokainen joskus ollut vasta-alkaja työelämässään.

Monenlaiset sukupolvenvaihdokset kuultuani ja sukupolvet tavattuani minulle tuli vahva tunne siitä, miten tärkeää maatalojen jatkuvuus on. Näitä lisää! Haluan koko sydämeistäni kannustaa kaikkia luopujia, sukupolvenvaihdosta ajattelevia ja jatkajiksi vähänkin tuntevia maatalan sukupolvenvaihdoksiin, joko kerralla tai vaiheittain. Minkä luovutustavan kukin perhe tuntee omaksi tavakseen tehdä sukupolvenvaihdoksen.

LÄHTEET

- Arvonlisäverovelvolliseksi ilmoittautuminen-maatalousyrittäjä ja metsänomistaja. 2013. Vero. [Viitattu: 30.12.2013]. Saatavissa: [http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_ yhteisoasiakkaat/Maatalousyrittaja_ ja_ metsanomistaja/Arvonlisaverotus/Arvonlisaverovelvolliseksi_ ilmoittautumi\(11723\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_ yhteisoasiakkaat/Maatalousyrittaja_ ja_ metsanomistaja/Arvonlisaverotus/Arvonlisaverovelvolliseksi_ ilmoittautumi(11723))
- Arvon määräys. 2010. Suomen yrittäjät. [Viitattu 10.3.2014]. Saatavissa: <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/minustakoyrittaja/omistajan-ja-sukupolvenvaihdos/arvonmaaritys/>
- Elinkeinosuunnitelman tuki. 2013. Mavi. [Viitattu 13.1.2014]. Saatavissa: http://www.mavi.fi/fi/tuet- ja- palvelut/viljelijä/Sivut/elinkeinosuunnitelman_tuki.aspx
- Eläkejärjestelmät. Suomi. Eläke-etuudet. Työeläke-etuudet. Luopumistuki. 2013. [Viitattu 18.11.2013]. Saatavissa: <http://www.etk.fi/fi/>
- Eläkevakuutus. Työeläkkeet. Vanhuuseläke. 2013. Mela. [Viitattu 2.12.2013]. Saatavissa: <http://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/tyoelakkeet/vanhuuselake>
- Ennakkoverot. 2014. Verottaja. [Viitattu 24.1.2014]. Saatavissa: https://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_ yhteisoasiakkaat/Avoin_yhtio_ ja_ kommandiittiyhtio/Ennakkoverot
- EU antoi luvan luopumistuen jatkamiselle vuosina 2015-2018.* 2013. Mela. [Viitattu 10.1.2014]. Saatavissa: <http://www.mela.fi/fi/ajankohtaista/eu-antoi-luvan-luopumistuen-jatkamiselle-vuosina-2015-2018>
- Handler, W. 1994. Succession in family business: A review of the research. [Viitattu: 17.11.2013]. Saatavissa: <http://www.uk.sagepub.com/chaston/Chaston%20Web%20readings%20chapters%201-12/Chapter%2011%20-%2014%20Handler.pdf>
- Haastattelutavat,* Teemahaastattelu. Virsta. [viitattu 4.2.2013] Saatavissa: <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>
- Helsingin yliopiston avoin yliopisto.* Perusasioita oikeustieteestä. Yksityisoikeus. Yksityisoikeuden ala ja tehtävät. [Viitattu 1.12.2013]. Saatavissa: <http://www.avoin.helsinki.fi/kurssit/oikjohd/materiaali/osa3.html>

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Immonen, R. & Lindgren, J. 2006. *Onnistunut sukupolvenvaihdos*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jokipii, J. 2013. Avio-oikeus, avioehto, testamentit ja edunvalvontavaltuus. Maa- ja metsätilan lakipäivät. 15.3.2013. Sonkajärvi.
- Kangas, U., Ollinkoski, P., Luoma, L., Tuominen, V., Mäkirintala, H., Seppinen, K. & Havu, S. *Yhtymäopas maa- ja metsätalouksille*. ProAgria Etelä-Pohjanmaa. [Viitattu 27.2.2013]. Saatavissa: https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/proagria_etelapohjanmaa/Palvelut/Sukupolvenvaihdos/yhtiopas.pdf
- Kiinnitys. 2014. Maanmittauslaitos. [Viitattu 24.1.2014]. Saatavissa: <http://www.maanmittauslaitos.fi/kiinteistot/kiinteistokauppa-kirjaamisasiat/kiinnitys>
- Koiranen, M. 2000. *Juuret ja siivet - Perheyriyksen sukupolvenvaihdos*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Laajalahti, K. 2011. *Sukupolvenvaihdos, kuolema ja avioero maatilalla*. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Laajalahti, K. 2013. Maatilan sukupolvenvaihdos-koulutus. Luma-keskus Majakka Iisalmi. 2.10.2013.
- Lainhuuto. 2014. Maanmittauslaitos. [Viitattu 24.1.2014]. Saatavissa: <http://www.maanmittauslaitos.fi/kiinteistot/kiinteistokauppa-kirjaamisasiat/lainhuuto>
- Laine, K. 2012. Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu Koskelan maatilalla [verkkojulkaisu]. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Luonnonvara- ja ympäristöala. Opinnäytetyö [viitattu 30.1.2013]. Saatavissa: <http://www.theseus.fi/handle/10024/46267>
- Laki eräistä yhteisomistussuhteista. L 1958/180. [Viitattu 10.3.2014]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1958/19580180>
- Laurea ammattikorkeakoulu. Yhteistyössä HAMK ja Laurea. Lähtökohdat. Tieteellisen tutkimuksen eettisyys [Viitattu 20.1.2013]. Saatavissa: http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/HAMK/koulutus/Ylempi_AMK_tutkinto/kudos/lahtokohdat/tieteellisen_tutkimuksen_eettisyys

Luovutuksensaajan sitoumukset. 2013. Luopumustuki. Mela. [Viitattu 12.1.2014]. Saatavissa: <http://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki/luovutuksensaajan-sitoumukset>

Maatalouden luopumistukeen muutoksia lähivuosina. 2012. Maa ja metsätalousministeriö. [Viitattu 06.02.2013]. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=2093&c=0&moid=2094&oid=360888>

Maatalousyhtymä. 2013. Verohallinto. [Viitattu 5.1.2014]. Saatavissa: http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ja_yhteisoasiakkaat/Maatalousyrittaja_ja_metsanomistaja/Maatalousyhtyma

Maanvuokralaki L 1966/258. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 3.1.2014]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1966/19660258#L4P71>

Maaseutuvirasto 2013. Hakuopas[verkkojulkaisu]. Maaseutuvirasto. [Viitattu 18.11.2013]. Saatavissa: http://www.mavi.fi/attachments/mavi/viljelijatuuet/hakuopas/6EQ9m9cel/Hakuopas_verkkoon.pdf

Maatilan sukupolvenvaihdos-koulutus 2013. Aktiivinen SPV-tila hanke. 3.10.2013. Luma-keskus Majakka, Iisalmi.

Maatilatalouden tuloverolaki. L 1967/543. Finlex. [Viitattu 30.1.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1967/19670543>

Maistraatti. Palvelut. Holhustoimi. Edunvalvontavaltuutus [viitattu 15.11.2013]. Saatavissa: <http://www.maistraatti.fi/fi/>

Matilda. Tilastolaari. Maatilaräkisteri. [Viitattu 17.11.2013] Saatavissa: maatataloustilastot.fi

Metsätilan yhteisomistus. 2011. Metla. [Viitattu 10.3.2014]. Saatavissa: www.metsanomistus.fi/kalvot/yhteisomistus.ppt

Mela. Luopumistuki. 2013. [Viitattu:19.4.2014] Saatavissa: <http://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki-lutu>

MK Konsultointi Oy. 2014. Kuinka hoituu sukupolvenvaihdos? [Viitattu 16.4.2014]. Saatavissa: <http://www.mkkonsultointi.fi/html/?id=15>

MTK-Pohjois-Savo. Hankkeet. Aktiivinen SPV-tila, maatalojen omistajan vaihdosten edistäminen-hanke [viitattu 20.1.2013]. Saatavissa: http://www.mtk.fi/liitot/pohjoissavo/hankkeet/spv-hanke/fi_FI/spv_hanke/

Nuoren viljelijän aloitustuki. 2013. Mavi.[viitattu 13.1.2014] Saatavissa: http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelijä/Sivut/nuoren_viljelijän_aloitustuki.aspx

OK-Opintokeskus. Julkaisut. Verkko-oppimateriaalit. Järjestöarvioinnin ilmiansuuntia. Arvioinnin mentelmät ja työkalut. Haastattelu. [Viitattu 17.11.2013]. Saatavissa: <http://ok-opintokeskus.fi/etusivu-0>

Osuuspankin www-sivut, Sukupolvenvaihdoksen opas. [verkojulkaisu]. Osuuspankki. [viitattu 5.2.2013]. Saatavissa: <https://www.op.fi/media/liitteet?cid=151509956&srcpl=3>

Paavilainen, J. 2012. Käytännön maanmies. Helsinki:Agrologien Liitto ja ProAgria Keskusten Liitto.

Paavilainen, J. & Harmoinen, T. 2007. Maatalojen välinen yhteistyö yhtiöksi. Teoksessa Enroth, A., Österman, P. & Harmoinen, T.(toim.). Maatilayrityksen yhtiöittäminen. Keuruu: ProAgria Maa-seutukeskusten Liitto, 84-93.

Perintö- ja lahjaverolaki L 1940/378. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 6.2.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1940/19400378>

Roolit sosiaalisuuden kuvaajia. Tampereen yliopisto. Avoin yliopisto. Verkko-opinnot. [Viitattu: 16.1.2014]. Saatavissa: <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/roolit.html>

Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Vaasan yliopisto. [viitattu 7.2.2013] Saatavissa: http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Siikarla, P. 2001. Onnistunut yrityskauppa ja sukupolvenvaihdos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Silvasti, T. 2001. Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsenteleivistä kulttuurisista malleista. Helsinki: SKS.

Suunnittelu. 2013. Farmit. [Viitattu 27.2.2013]. Saatavissa: <http://www.farmit.net/talous/sukupolvenvaihdos/suunnittelu>

- Syventävät vero-ohjeet. Henkilöasiakkaan tuloverotus. Verovelvollisuus. Verotusyhtymä. [Viitattu 18.11. 2013] Saatavissa: <http://www.vero.fi/fi-FI/>
- Testamentti. 2013. Asianajotoimisto Legistum Oy. [Viitattu 15.1.2014]. Saatavissa: <http://www.testamentti.fi/testamentti-testamentti.html>
- Tieto liikkeelle. 2010. ELY-keskus, ProAgria Pohjois-Karjala. Dia-esitys. [Viitattu 14.1.2014]. Saatavissa: <http://www.proagriapohjois-karjala.fi/media/sisalto/hankkeet/Tieto%20liikkeelle%202/Tieto%20Liikkeelle%20spv-esitykset%202010.pdf>
- Tuloverolaki L 1992/1535. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 6.2.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.
- Valtioneuvoston asetus maatalouden investointituesta ja nuoren viljelijän aloitustuesta L 2008/299. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 6.2.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080299#L4>
- Varainsiirtoverolaki L 1996/931. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 24.11.2013]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960931>
- Varojen arvostaminen perintö- ja lahjaverotuksessa. 2014. Verohallinto. [Viitattu 3.1.2014]. Saatavissa: http://www.vero.fi/download/Varojen_arvostaminen_perinto_ja_lahjaverotuksessa_112014_lukien/%7B24986D87-CF80-4369-ABCF-6195F988C6BB%7D/8977
- Verotusyhtymän veroilmoituslomakkeet. Vero. Verohallinnon julkaisu 77a.10.
- Yhtymä & SPV-koulutus. Aktiivinen SPV-tila hanke. 6.2.2013 IsoValkeinen, Kuopio.
- Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa. Sukupolvenvaihdos. Elinkeinoverotus. Syventävät vero-ohjeet. Vero. 2013. [Viitattu 30.12.2013]. Saatavissa: [https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Sukupolvenvaihdos/Yrityksen_sukupolvenvaihdos_verotuksessa\(27260\)#Toimintamuodon17](https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Elinkeinoverotus/Sukupolvenvaihdos/Yrityksen_sukupolvenvaihdos_verotuksessa(27260)#Toimintamuodon17)
- Österman P. 2007. Yritysmuodon valinta. Teoksessa Enroth, A., Österman, P. & Harmoinen, T.(toim.). Maatilayrityksen yhtiöittäminen. Keuruu: ProAgria Maaseutukeskusten Liitto, 6-17.

Tausta

- Millainen yrityksenne on: Tuotantosuunta, eläinmäärä ja peltoa ha?
- Kuinka kauan yritys on toiminut yhtymänä ja kuinka kauan yhtymänä aiotaan toimia?
- Montako osakasta yhtymässä oli, ketä yhtymän kokoonpanossa oli?

Teema 1. Yhteinen visio/Suunnitelmat

- Mitkä olivat yrityksen alkuperäiset tavoitteet?
- Millaisia tavoitteita yrityksessä on tällä hetkellä? Ketkä niitä määrittävät?
- Mitä hyötyjä haettiin perustaessa? Toteutuivatko ne?
- Miksi päädyitte vaiheittaisen yhtymän kautta lopulliseen tilakauppaan?
- Millainen oli 2. vaiheen kauppa? Oliko hinta sovittu jo ensimmäisessä vaiheessa etukäteen vai oliko kauppa lahja? Miten rahoitus onnistui 2. vaiheeseen?
- Miten valmistauduitte yhteisrittäjyyteen (fyysisesti/psyykkisesti)? Milloin valmistautuminen alkoi, miten: ajatuksen tasolla, keskustelemalla tulevien osakkaiden kesken, työhön osallistumalla, koulutus)
- Mitkä asiat ovat mielestänne ehtona yhtymää perustettaessa?
(Liikevaihto, yrittäjätulos, varallisuuden riittäminen jaettavaksi, lomituksen saanti kaikille, yhteistyön toimiminen, ihmissuhteet, vanhemman sukupolven ikä ei riitä eläkkeelle jääntiin tai luopumistukeen, yhteinen investointi: tuotannon kasvattaminen,)
- Onko kaikilla osakkailla yhtenäinen näkemys yrityksen kehittämistarpeista, jos ei miten asiat ratkaisitte?
- Miten esimerkiksi koneiden ostamisesta päätetään, perusteletteko hankintaa toisillenne, miten?

Teema 2. Roolit

- Millaisia perheenne roolit olivat ennen 1. vaiheen tilakauppoja? Tapahtuiko muutosta?
- Miten työt on organisoitu ja miten vastuut jakautuvat osakkaiden kesken? Kuka teistä teki päätökset, tilaukset, navettatyöt (eläinten hoito, ruokinta, lypsy) peltotyöt, investointipäätökset (isot investoinnit, koneet, eläimet, ja pientarvikkeiden hankinta)?
- Millaisia olette persoonina ja miten nämä persoonat näkyvät käytännössä?
- Oletteko joutuneet luopumaan jostain asiasta/periaatteesta yhteisen päämäärän takia, millaisissa tilanteissa?
- Miten tällä hetkellä 2.vaiheen jälkeen? Ovatko asiat muuttuneet vai pysyneet samanlaisina?
 - o Miten luulette ihmissuhteiden ja asioiden muuttuvan lähitulevaisuudessa?
- Annatteko toisillenne palautetta tekemästänne työstä ja työn tuloksista?
- Onko teillä varattu yhteinen aika suunnitelmien tekoon ja toiminnan kehittämiseen?
- Kuinka työnteko on sujunut? Mitä mieltä olette työn määrästä, palkasta, rahan käytöstä, yms.?
- Millaisia käytäntöjä teillä on ristiriitatilanteiden ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi?
- Mistä asioista keskustellette yleensä? Aihepiirit: sää, työt, jaatteko onnistumiset, henkilökohtaiset ongelmat, töiden suunnittelu? (Onko se avointa ja tuleeko kaikki kuulluksi?)(Millainen osakkaiden ilmapiiiri on?)

Teema 3. Sopimus ja päätöksen teko

- Teittekö yhtymäsopimusta? Mitä kannattaisi sopia? **LIITE 1. (osa 2)**
- o Osakkaiden asuminen
 - o Tuloksen ja töiden jakaminen
 - o Rahan käyttö ja nostot (€/kk, käyttötavat "kortilla")
 - o Investoinnit (€-rajat)
 - o Ongelmatilanteiden ratkominen ja ennakointi
 - o Edunvalvonta (oma, lapsien)
 - o Avioehto
 - o Testamentit
 - o Maatalousyhtymän purkaminen (2.vaihe)
- Maatalousyhtymän toimintaa ei säätele mikään laki. Toisin kuin esim. osakeyhtiössä osakeyhtiölaki määrittelee päätösten teon. Mitä hyötyjä ja haittoja näette maatalousyhtymässä?
- Miten päätösten tekeminen on sujunut? Hidasta/nopeaa? Mitkä tekijät siihen vaikuttavat?
- Mistä asioista teidän mielestä pitää olla yhtä mieltä, jotta yhtymä toimii?
- Jos nyt olisitte suunnittelemassa vaiheittaista sukupolvenvaihdosta, mitä tekisitte toisin koko prosessia ajatellen?
- Mitkä asiat ovat mielestänne onnistuneet hyvin vaiheittaisessa spv-prosessissa?
- Haluaisitteko sanoa muille vaiheittain spv:n tekijöille jotain erityistä neuvoa?

Vaiheittainen sukupolvenvaihdos on oiva tapa tilalle, jossa luopujat eivät ole luopumistuki- eivätkä eläkeiässä ja joiden lapsi/lapset ovat kiinnostuneet jatkamaan tilaa. Jatkajat tai jatkaja pariskunta voidaan ottaa mukaan toimintaan tekemällä osittainen omistuksen ja hallinnan siirto. Tilalla on hyvä mahdollisuus kehittää toimintaa useamman hengen voimin. Sopii tiloille, joilla suunnitellaan tilan toiminnan laajentamista tai kehittämistä.

Vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa tehdään osittainen omistuksen ja hallinnan siirto maatilalla. Maatalouden tulos voidaan jakaa useammalle. Tavoitteena, että perheelle jäisi vähintään 25 000 €/vuosi käytettäväksi.

Sopii perheille, koska maatalousyhtymässä täytyy vallita täysi luottamus osakkaiden kesken. Maatalousyhtymän aikana on oltava yrityksen toiminnasta yksimielisiä. Maatalousyhtymässä tulee sopia yhteinen menettely yrityksen rahan käytöstä, vastuualueista ja päätösten teosta.

Ansiotulo-osuus jaetaan työpanoksen suhteessa ja pääomatulo-osuus omistusosuuksien suhteessa. Velat ovat aina osakkaiden henkilökohtaisia, mutta rahoittaja voi vaatia velkavastuiden vakuudeksi muiden osakkaiden omaisuutta kiinnityksiin.

Vaiheittain tehtyihin tilakauppoihin voidaan soveltaa lahjaverohuojennusta. Nuoren viljelijän aloitustukea on mahdollista saada vain ensimmäiseen vaiheeseen.

Nuoren viljelijän aloitustuki on mahdollista saada kerran vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen aikana. http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelijä/Sivut/nuoren_viljelijän_aloitustuki.aspx

Luopumistuki on ajankohtainen vaiheittaisen sukupolvenvaihdoksen toisessa vaiheessa, kun maatalousyhtymä puretaan. Luopumistukilaki on voimassa vuoden 2014 loppuun asti. EU:n komissio antoi luvan Suomelle jatkaa maatalouden luopumistukea vuoden 2018 loppuun saakka. Vuodesta 2015 eteenpäin luopumistuen jatko on Suomen poliittisista päätöksistä riippuvainen, joten jatkuminen ja ehdot ovat niistä vielä auki. <http://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/luopumistuki-lutu>

Sukupolvenvaihdokseen tarvitaan yleensä asiantuntijoiden apua. Tutkimustulosten mukaan tilat pitivät suurena merkityksenä neuvojan apua koko prosessin onnistumisen kannalta. <http://www.proagria.fi/sisalto/onnistu-maatilayrityksen-sukupolvenvaihdoksessa-kanssamme-158>

Tilakaupan yksistä rahoittajista on laatinut hyvän oppaan sukupolvenvaihdoksesta. <https://www.op.fi/media/liitteet?cid=151509956&srcpl=3>

LIITE 2. osa 2

Hyvä esimerkki Nevalaisten maatilalta, jossa oli tehty vaiheittainen sukupolvenvaihdos. <http://www.maakaista.fi/etusivu/item/102-vaiheittainen-sukupolvenvaihdos-helpottaa-yritt%C3%A4jien-arkea>

Jos maatalousyhtymän osakkaalle tapahtuu esimerkiksi tapaturma tai hänen terveytensä heikentyy, jossa osakas tulee kykenemättömäksi hoitaa asioitaan, on syytä tehdä etukäteen edunvalvontavaltuus. <http://www.maistraatti.fi/fi/palvelut/holhoustoimi/edunvalvontavaltuus/>

Ikäviin asioihin kuten kuolemaan, ei voi valmistautua koskaan, jos halutaan määrätä kuoleman jälkeen omaisuuttaan, tulee tehdä testamentti. http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/ikaantville/raha_asiani/omaisuus_ia_perinto/perimysjarjestys_ia_testamentti/index.html

Tutkimuksen mukaan keskusteleminen ja yhteinen kokoontuminen kahvipöytään tai syömään ovat toimivia käytäntöjä sekä luontevin tapa toiminnasta keskustelemiseen. Maatalousyhtymän kaltaisessa yhteisyrityksessä joustavuus oli valttia, jota jokaisen tuli vaalia. Koska maatalousyhtymän riitatilanteita ei säädellyt suoranaisesti mikään laki, oli toiminnan perustuttava hyvin keskustelutaitoihin ja yksimielisyyteen. Ennen maatalousyhtymää perustettaessa oli jokaisen osakkaan mietittävä oma tahtotila maatalousyhtymän ajalle ja keskusteltava kaikkien osakkaiden kanssa miten haluaa tulevaisuudessa tilalla toimia. Kaikkien osakkaiden oli oltava samassa tahtotilassa maatalousyhtymää perustettaessa ja kannettava se koko yhtymän ajan. Olivat taloudelliset asiat mitä tahansa, oli osakkaiden kanssa tultava toimeen.

Sukupolvenvaihdos teki luopujat ja jatkajat riippuvaisiksi toisistaan, koska perheen ulkopuolelta oli vaikeampi löytää vastaavanlaista luottamusta. Vaiheittainen sukupolvenvaihdos mahdollisti hiljaisen tiedon siirtymisen. Tietoja, taitoja ja kokemusta karttui yhteisyrityksyyden aikana.

Rahan käyttö oli tutkimuksen tapauksissa elintaso- ja tottumuskysymys: miten kukin osakas oli tottunut käyttämään rahaa ja mihin? Vastuiden jako ja päätösten teko onnistuivat, kun työtehtävien jako oli selvää ja jatkajille annettiin vastuuta. Vaiheittainen luopuminen ja töistä irtautuminen oli henkisesti parempi. Jatkajat kokivat maatalousyrittäjänä aloittamisen pehmeämpänä laskuna, jolloin jatkajien ei tarvinnut osata kaikkea heti ja he totuttelivat työmäärään. Töiden jakaminen toiselle osakkaalle oli helppoa, silloin kun jollakulla osakkaalla oli menoa. Toinen vaihe oli kuin ensimmäisen kaupanteon kertaus, jolloin kaupanteon erivaiheet tehtiin toiseen kertaan.

Lisätietoja Kirsi Kämäräisen opinnäytetyöstä Vaiheittainen sukupolvenvaihdos, Yhteisyrityksyyden aika 2014 www.theseus.fi

